

71.186.138

Бел. 05

Чытайце ў нумары:

Слова да сяброў
„Работніцы і сялян-
кі“ ● Ад з'езда да
з'езда. Новы быт ●
Развянчанне „таям-
ніцы“ ● Сённяшні
дзень і праблемы ●
„Родны хлеб“ (уры-
вак з кінааповесці)

работніца і сялянка

1

1971

XXIV З'ЕЗДУ КПСС

НАСУСТРАЧ

Перакласці механізм палёту птушак на мову матэматыкі, фізікі, хіміі... І над такой праблемай працуюць вучоныя аддзела заалогіі Акадэміі навук БССР. На здымку: кандыдат біялагічных навук Элеанора Іванаўна Хацько.
Фота М. Амельчанкі.

У Мінскім авіяспартыўным клубе Люба Масюк, дыспетчар аэрапорта, асвойвае тэорыю і тэхніку палёту. Яна марыць стаць лётчыцай.
На здымку: Люба Масюк перад палётам.

Ніна Бялова — грабянёўшчыца самага маладога ў рэспубліцы прадпрыемства — Пінскага трыкатажнага камбіната.
Фота І. Стэца.

Па 4400 кілаграмаў малака надаіла ад кожнай каровы Ганна Васільеўна Шэлест, даярка калгаса «Савецкая Беларусь» Івацэвіцкага раёна.
Фота Ул. Лупейкі (БелТА).

Камсамолка Валя Цімафейчык — плітачніца. Яна працуе на будаўніцтве Лукомльскай ДРЭС.
Фота В. Серады.

Любоў Іванаўна Саўкова — лепшы аператар Мінскага завода электронна-вылічальных машын імя Арджанікідзе.
Фота І. Змітровіча (БелТА).

Ба 4699

ПАРТЫЯ І НАРОД

Мінуў 1970 год. Перагорнута яшчэ адна слаўная старонка ў жыцці савецкага народа.

З любасцю і вялікім уздымам адзначылі мы 100-годдзе з дня нараджэння Ул. І. Леніна. Перад мысленным позіркам кожнага з нас праходзілі жыццё і справы чалавека, неўміручае імя якога стала сімвалам рэвалюцыйнага абнаўлення свету. Усе нашы поспехі, усе нашы дасягненні звязаны са слаўным імем Леніна, з партыяй Леніна, якая вядзе наш народ ад перамогі да перамогі.

1970 год мы так і назвалі — ленінскім юбілейным годам. Ён быў на дзіва плённы ва ўсіх нашых пачынаннях. Працаўнікі прадпрыемстваў і сельскай гаспадаркі, дзеячы навукі і культуры шчыра неслі ленінскую вахту і зрабілі шмат, як ніколі раней. На больш высокую ступень узнялася эканамічная магутнасць краіны, палепшыўся дабрабыт народа.

З пачуццём законнага гонару аглядаемся мы на пройдзены шлях, з радасцю чытаем паведамленні аб паспяховым выкананні пяцігадовага плана. Адна за другой вобласці, а затым і рэспубліка ў цэлым рапартавалі партыі, народу аб датэрміновым завяршэнні заданняў пяцігодкі, аб увядзенні ў строй новых прадпрыемстваў, жылых дамоў, школ і ясляў, клубаў і бальніц, аб высокіх ураджаях на калгасных і саўгасных палетках. За сціслымі радкамі стаяць справы тысяч і тысяч працаўнікоў. І ніводнае з добрых пачынанняў не абыходзілася без нашых слаўных жанчын. На фабрыках і заводах, на калгасных фермах і палетках, у канструктарскіх бюро і інстытутскіх аўдыторыях яны працуюць нароўні з мужчынамі, не шкадуюць сіл і энергіі для ажыццяўлення нашых светлых мар.

Нездарма назвалі Беларусь суцэльнай будаўнічай пляцоўкай. Узнікаюць новыя гарады і пашыраюцца старыя, адбудоўваюцца вёскі і раённыя цэнтры, рас-

туць прадпрыемствы, электрастанцыі. Нямала жаночых імён сярод будаўнікоў, мы ганарымся імі і з удзячнасцю гаворым пра іх высакародную і нялёгкую працу. Два дзесяцігоддзі працуе на будоўлях Гродна Любоў Пятроўна Васілеўская. Неаднаразова ўдзельнічала яна ў прафесіянальных конкурсах-спарбніцтвах і выходзіла пераможцай. І ў юбілейным ленінскім годзе таксама заваявала прызавое месца на падагульняючым агульнарэспубліканскім конкурсе. Любоў Пятроўна ахвотна памагае маладым мулярам, ды і не толькі маладым, шчодро дзеліцца сакрэтамі свайго майстэрства. Людзі паслалі гэтую шчырую працаўніцу сваім дэпутатам у Вярхоўны Савет БССР, і яна сумленна выконвае абавязкі народнага абранніка.

— Дзякуй за ўсё! — кажуць ёй людзі.

Усім нам вядома прадукцыя Магілёўскага завода штучнага валакна, асабліва шоўк. Шмат жанчын — рупных, стараных — працуе на заводзе, і з іх удзелаў прадпрыемства дамагаецца добрых вынікаў. Расце завод, растуць разам з ім і людзі: цэлыя цэхі, змены і ўчасткі заваявалі ў ленінскім юбілейным годзе права называцца калектывамі камуністычнай працы. Сотні рабочых, інжынераў, тэхнікаў і служачых завода ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі, а прадзільшчыца Ева Белавусава і памочнік майстра Ганна Пінчук носяць цяпер высокае званне Героя Сацыялістычнай Працы.

Шырока разгарнулася сацыялістычнае спарбніцтва ў сельскай гаспадарцы, у ім удзельнічаюць тысячы і тысячы працаўнікоў. Знатная даярка Беларусі Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР Лідзія Іванаўна Асіюк звярнулася праз газету з пісьмом да працаўнікоў вёскі. Яна заклікала шчодро дзяліцца вопытам, аддаваць на карысць грамадства сваю працу, веды і талент. На заклік Л. І. Асіюк адгукнулася шмат людзей. Даярка з калгаса «Аснежыцкі» Пінскага раёна Любоў Канановіч выказала жаданне спарбнічаць з Лідзіяй Іванаўнай. Яе асабістае абавязацельства — надаць, як і Лідзія Асіюк, па 7300 кг малака ад кожнай каровы. Дык пажадаем слаўным жанкам вялікага плёну!

У спарбніцтва ўключыліся людзі розных прафесій, усіх гарадоў і вёсак. Цяпер тую прадукцыю, што дарэвалюцыйная Расія стварала за год, Краіна Саветаў стварае за 4 дні. Летась сабраны самы высокі за ўсю гісторыю земляробства ў нашай краіне ўраджай збожжа. Кожная другая савецкая сям'я мае тэлевізар і пральную машыну, кожная трэцяя — халадзільнік. За апошняе дзесяцігоддзе больш як сто мільёнаў людзей адсвяткавалі навааселле. Мы ганарымся новымі дасягненнямі нашай касманаўтыкі: савецкі аўтаматычны апарат «Лунаход-1» знаходзіцца на Месяцы! Радуюцца, што ў гэтым цудзе ёсць часцінка і нашай працы.

Сёння мы стаім на парозе новых вялікіх падзей. У лютым адбудзецца чарговы з'езд Кампартыі Беларусі, а ў сакавіку — XXIV з'езд Камуністычнай партыі Савецкага Саюза. З'езд вызначыць новыя задачы, намеціць планы наступнай пяцігодкі. Яшчэ больш велічныя задачы паўстануць перад намі. Новыя гарады, магутныя электрастанцыі, вялікія заводы ўзнікнуць на абшарах краіны, новыя дасканалыя машыны прыйдуць на палі і фермы, закаласіцца збожжа на асушаных балотах, зазелянеюць маладыя лясы на пясках і выгарах. Мы ўбачым высокамастацкія кінафільмы і спектаклі, прачытаем новыя хвалюючыя кнігі. Яшчэ больш хуткай хадой рушым да заветнай мары — камунізма, і ад кожнага з нас залежыць поспех усёй справы. Павядзе наперад ленінская партыя, кіраўнік і натхніцель усіх перамог. Бо партыя існуе для народа і ў служэнні яму бачыць сэнс сваёй дзейнасці. Так сказана ў Праграме КПСС

Пралетары ўсіх краін, яднайцеся!

работніца № 1
і сялянка СТУДЗЕНЬ
1971

ШТОМЕСЯЧНЫ ГРАМАДСКА-ПАЛІТЫЧНЫ І ЛІТАРАТУРНА-МАСТАЦКІ ЧАСОПІС

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

год выдання сорак сёмы

Выдавецтва ЦК КП Беларусі.

ГЭТАЕ слова адрасавана табе, наша дарагая чытачка, наша сяброўка. Сёння, як і кожны месяц, пошта прынесла табе чарговы нумар «Работніцы і сялянкі». Вось ты пагартала старонкі часопіса і, магчыма, паклала яго пакуль што на стол ці кніжную паліцу, каб пасля, у больш вольны час, пачытаць апавяданне ці артыкул, якія цябе зацікавілі, разгарнуць чарговы дадатак.

Што спадабалася табе ў гэтым нумары? Што прывабіла ў папярэдніх нумарах? Нам, усяму рэдакцыйнаму калектыву, вельмі хочацца, каб ты ведала: і гэты нумар, і ўсе папярэднія мы рабілі з думкай пра цябе, мелі адно вялікае жаданне, каб ты, наша чытачка, не расчаравалася. А ў той жа дзень, можа нават у тую гадзіну, калі пошта прынесла табе «Работніцу і сялянку», на наш рэдакцыйны стол, як заўсёды, лёг стос новых пісьмаў. Розныя адрасы, канверты, почыркі. Розныя справы і пытанні да рэдакцыі. Многія пісьмы пачынаюцца такімі словамі: «Дарагая рэдакцыя! Я шмат гадоў выпісваю «Работніцу і сялянку». Часопіс мне падабаецца...»

Чытаць гэтыя словы прыемна, але павер, у нас яны

СЛОВА ДА СЯБРОЎ

«РАБОТНИЦЫ І СЯЛЯНКИ»

не выклікаюць пачуцця самазадаваленасці, заспакаення. Мы прымаем іх як аванс. І адчуваем яшчэ большую адказнасць, яшчэ большае жаданне рабіць часопіс лепшым.

Пагартай яшчэ раз і больш уважліва наш часопіс. Звярні ўвагу на нарысы, артыкулы пра людзей, блізкіх табе па працы. Ці падабаюцца яны табе? Пра што або пра каго прапануеш ты сама раскажаць у наступных нумарах? Пра людзей, якія працуюць побач з табой? Пра бытавыя ці сямейныя праблемы? Пра поспехі ці недахопы ў арганізацыі твайго быту, адпачынку, пра пытанні палітыкі, маралі, культуры і мастацтва — словам, пра ўсё, усё, што ці-

кавіць і хвалюе цябе. Ты ведаеш, якое бурлівае і шматграннае наша жыццё. І, каб трымаць руку на пульсе яго, нам заўсёды неабходна твая парада і дапамога.

Выхаванне дзяцей. Кожная маці, калі малое яшчэ ў калысцы, марыць — і ў думках бачыць сваё дзіця самым прыгожым, самым высакародным, самым найлепшым. Хвалюе гэта і «Работніцу і сялянку». Але ці ўдаецца нам на старонках часопіса дапамагчы вам ажыццявіць сваю мару?

Калі ты жывеш, наша чытачка, у вёсцы, пэўна, у цябе будуць свае асаблівыя пажаданні часопісу. Чамусьці мы так уяўляем сабе: вось гэты нумар ты ўзяла ў рукі доўгім

зімовым вечарам... Не такім вечарам, што ахутаны смуткам адарванасці ад усяго свету, як было раней, калі толькі вецер «нема выў» у коміне. Цяпер і электрычнасць, і блакітны экран тэлевізара, і клуб, і бібліятэка ў тваёй вёсцы. І духоўны твой свет стаў зусім, зусім іншы... Ці адпавядаюць старонкі «Работніцы і сялянкі» тваім сённяшнім духоўным патрабаванням? Чаго менавіта ты чакаеш ад кожнага новага нумара жаночага часопіса?

Надышоў новы год. 12 новых нумароў «Работніцы і сялянкі» атрымаеш ты. Калі ты хочаш, каб твой жаночы часопіс быў больш змястоўным, цікавым, каб кожны нумар быў для цябе сапраўды падарункам, будзь не толькі яго чытачом. Будзь нашым дарадчыкам, сябрам і добра-зычлівым крытыкам.

«Работніца і сялянка» чакае твайго пісьма. А калі ты яшчэ сябруеш з музамі — выкажвай свае пачуцці ў вершах, прысылай нам свае апавяданні, нарысы, замалёўкі. Напішы пра свайго таварыша, паплечніка, пра добрага чалавека. Творчая моладзь, паэты і прэзаікі! Старонкі «Работніцы і сялянкі» чакаюць вашага натхнення.

Аляксей РУСЕЦКІ

Гэта сцверджана...

Гэта ў сорок другім
было восенню шэрай
пасярод узараных танкамі
ніў.

Там я ўчуў гэты кліч:
— Камуністы,
наперад!...
Я наперад ступіў,
у партыю я ўступіў.

Там зазнаў я гарачай атакі
хвіліны,
гнеўнай сілы і болю,
і думкі зліццё

у вялікім
людскім арганізме адзіным
і на смерць і жыццё.
Баявыя сябры, франтавыя
дарогі...

Колькім вочы прыкрыла
крысо шыняля —
пэўна, ведае
сцяг Перамогі
ды зямля.

Пазнаю, сустракаю
я гэтых і сёння:
ім як песня
дзяржавы дымы,
рунь палёў;

іх агнём
пагранічная дыхае зона,
падуладны віхуры ім
цыклатрона
і касмічны палёт караблёў.

Зведаў сам,
колькі небу й зямлі,

роднай руні
з маладосцю
намі аддадзена сіл,

каб зялёна шырэй
мілы свет наш communis,
ззяў у росах і зорах
усім.

Хіба мудрасць яго
здатны ўцяміць і ўбачыць
той, хто пнецца ў зацішак,
чый кругагляд

абмяжованы
агароджаю дачы
ці рэгістрам жаданых
пасада!

Камуніст — чалавечая
сутнасць

і званне,
найвышэйшая годнасць —
і явай зямлі

гэта сцверджана
і змацавана змаганнем,
перамогай, што мы
здабылі.

Я з мінулым
ужо ўсё часцей сам-насам,
з марай даўняй,
з пакутлівым прывідам
часам;

ды я ўсцешаны,
хоць лістападзіць мой век:

пераможнай вясной
справа шырыцца наша,
і на землях і ў душах —
жыве!..

Вось ён, пасёлак «Юбілейны».

АД З'ЕЗДА ДА З'ЕЗДА

ПЯЦЬ гадоў не такі ўжо вялікі тэрмін. Бывае, што і не ўгледзіш, як прамачаўся год, прашалася апалям лісцем у лесе, прашумеў ліўнямі... За годам — другі, трэці...

А ёсць жа людзі, якія кожны свой дзень вымяраюць справамі — звычайнымі, на іх думку, — але ад гэтых спраў іншым людзям і жыццё робіцца лягчэй і працаваць. Сустрэча з такімі людзьмі заўсёды радуе. Добра, што яны ёсць.

Так думалася мне, калі я хадзіла і глядзела, што зроблена ў калгасе «Новы быт» за апошнія пяць гадоў — ад з'езда партыі да з'езда.

«Як многа залежыць ад кіраўніка гаспадаркі, — думала я, — ад яго ўмення кіраваць людзьмі, ад умення ставіць задачы і з поспехам вырашаць іх...»

Гэтага цалкам механізаванага зернятка не было тут пяць гадоў назад. Яго пабудавалі летась. І ўжо летась яго бункеры за жніво прпусцілі больш за чатыры з палавінай тысячы тон зерня. Васьмёнаццаць збожжаўборачных камбайнаў працавала на палях калгаса. Пяць гадоў назад і камбайнаў столькі не было, было толькі восем, і збожжа ўбіралі тады ў паўтара раза менш, і аўтапарк складаўся толькі з трох машын. Цяпер іх 32.

У самыя сціслыя тэрміны звезлі з поля збожжа. Без страт. А ўсе мы ведаем, як ліў дождж у жніўні...

На зіму ток ачышчаны, закансерваваны. Чакае наступнага жніва.

А побач — зернесушылка, таксама пабудаваная летась. Ужо з восені ідзе тут ачыстка насення. Даводзіць яго да высокай пасяўной кандыцыі.

...Яўгенія Рыгораўна Бортнік хадзіла на машыны, якая і чысціла і сартавала насенне канюшыны, глядзела, ці не напоўніліся мяхі, потым села чытаць. Тут цёпла, ціха, светла. Роўна гудзе, працуючы, машына.

— За такой працай цэлую бібліятэку кніг прачытаць можна, — сказаў Сяргей Дзмітравіч Ламака, старшыня парткома калгаса; ён зайшоў разам з намі. У голасе яго было задавальненне.

І гэтае задавальненне лёгка зразумець. Чалавек рады, што ў жанчыны не цяжкая работа, што цяжкое ўсё робіць машына. І што насенне не вясной хapaюцца чысціць, калі ўжо сеяць трэба.

З сакавіка па верасень Яўгенія Рыгораўна працуе на плёначных парніках, дзе вырошчваюцца агуркі. Яна звонная.

Плёначныя парнікі. Іх таксама не было пяць гадоў назад. А летась тры гектары парнікоў прынеслі ў калгасную касу 233 тысячы рублёў чыстага прыбытку.

Яўгенія Рыгораўна расказвае, з якой ахвотай працуюць жанчыны, у асноўным пенсіянеркі, на парніках. Замест 8 кілаграмаў «планавых» агуркоў вырошчваюць на квадратным метры 16 кілаграмаў. І за гэта ім больш плацяць. Некаторыя па 300 рублёў толькі дадатковай аплаты атрымалі.

— І калгасу добра, — кажа яна, — і горад задаволены, і тыя, хто працаваў.

Сяргей Дзмітравіч вядзе нас у майстэрню па рамонту трактараў. Майстэрня светлая, высокая, вялікая — на 70 адзінак. Тут і станкі розныя стаяць для апрацоўкі дэталяў. Усё пад рукамі. Ёсць душ — памяцца пасля работы, каб чыстым дадому прыйсці.

Такой майстэрні таксама не было пяць гадоў назад.

...Дзяўчына слухае, як гудзе матор трактара. Нешта ёй не падабаецца. Тут жа хлопец — таксама прыслухоўваецца, але ўжо як старэйшы і як настаўнік. Гэта Галя і Міша Панковы, сястра і брат.

Можа таму, што ў сям'і ўжо два браты былі трактарысты, і Галя пацягнула да машыны. Атрымаўшы атэстат сталасці, яна аднесла яго на курсы трактарыстаў. Минуў год. Летам Галя была на практыцы ў родным калгасе і разам з братам

працавала на бульбаўборачным камбайне. Толькі што яна атрымала пасведчанне трактарыста. Яна ўбачыла загадчыцу майстэрні інжынера Іду Станіславаўну Мількевіч, узрадавалася.

— Іда Станіславаўна, запішыце мяне на курсы шафёраў!

— Запішу, — абяцае інжынер.

Галя ледзь не скача ад радасці...

Пакуль мы ідзем у новы пасёлак «Юбілейны», Сяргей Дзмітравіч называе вёскі, дзе ёсць ужо ці яшчэ будуюцца механізаваныя кароўнікі, цялятнікі, свінарнікі, дзе ёсць брыгадныя клубы і школы. Звяртае нашу ўвагу на цудоўны, са шкла і цэглы, будынак ясляў, ён вось-вось павінен уступіць у строй. 90 месцаў зімой і 150 — летам... Усяго гэтага не было пяць гадоў назад.

І вось ён, пасёлак «Юбілейны», названы так у гонар юбілею Кастрычніцкай рэвалюцыі. 15 домікаў з цэглы, прыгожых і розных. На дарозе, на тратуарах асфальт, на бетонных слупах — трубкі ламп дзённага святла. Дарога абсаджана каштанамі. Дрэўцы яшчэ невялікія, не выраслі. Ад тратуара да домікаў ляжаць пліты.

Заходзім у кватэру. Пад нагамі ў перэднім пакоі светлы пластык. Гаспадыня, Вольга Гілейша, звонная па вырошчванню агуркоў, якраз дома, прыйшла на абед. Потым зноў пойдзе вазіць у цяпліцы гной пад ураджай сёлетняга года. Муж яе Іван — газаваршчык у калгасе, яшчэ на рабоце. Дома дзеці Лена і Іра з бабуляй, мужавай маці Вольгай Восіпаўнай.

У кватэры цёпла, чыста. Дзяўчынкі бегаюць па лесвіцы ў мяккіх пакаёвых тапчакх. Унізе, на першым паверсе, пакой, кухня, ванна, санвузел і кладоўкі. На другім паверсе яшчэ тры пакоі. Паркет. На кухні зіхаціць чысцінёй белая электрычная пліта. Кот пахмура дрэмле ля халадзільніка. Ён адзін незадаволены. Усе ласункі там..

Старшыня калгаса Барыс Мікалаевіч Фунцікаў.

Галоўны аграном Соф'я Мітрафанаўна Бражнін.

Трактарыстка Галіна Панкова.

КАБ ВЕДАЛІ

21 год Соф'я Мітрафанаўна Бражнін працуе ў калгасе аграномам. Яна стала галоўным аграномам, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР. Муж у яе — трактарыст. Сыны яшчэ школьнікі.

За 21 год ураджай збожжа ў калгасе вырас з 9 да 34,8 цэнтнера з гектара па ўсёй плошчы пасеву.

Не, яна не гаворыць, што ў гэтым яе заслуга. Яна гаворыць, што час быў цяжкі, зямля была бедная. А цяпер іншы час.

Яна называе чатыры фактары, якія ўплываюць на ўраджайнасць: угнаенні, якасць насення, культура земляробства і механізацыя.

Здаецца, усё проста: у добра ўгноеную глебу своєчасова кладзі добрае насенне. А якое яно добрае для нашай зямлі? Пшаніца «Міронаўская-808» дала летась ураджай па 36 цэнтнераў з гектара на плошчы паўтысячы гектараў. Добра? Добра. А ўвосень у калгасе пасеялі «Юбілейную» пшаніцу, новы сорт, больш устойлівы да палягання. Яшчэ не ведае Соф'я Мітрафанаўна, як пакажа сябе на нашай зямлі новы сорт. Але трэба шукаць такі, каб не баяўся нашых жнівеньскіх навальніц.

Жыта «Партизанскае» — па 28 цэнтнераў дало з гектара. Але даведлася яна, што ёсць жыта «Харкаўскае», што па 60 цэнтнераў дае. Як не выпрабаваць такі цудоўны сорт на беларускіх землях? І выпрабавала, на 20 гектарах. «Маскоўскага» ячменю па 39 цэнтнераў бралі летась з гектара. Зусім нядрэнна. А ёсць новы сорт, «Альза» называецца. На тарфяніках па 47 цэнтнераў дае і не палягае. Набылі і гэты сорт.

Увесь час пошукі, пошукі...

Соф'я Мітрафанаўна гаворыць пра цесную сувязь паляводства з жывёлагадоўляй, кажа, што гной на тарфакрошцы куды лепшы, як быў калісьці на саломе, пра апрацоўку глебы, севазвароты, пра глебавыя карты, без якіх яны цяпер «як без рук».

— Усё, ад сяўбы да ўборкі, у нас механізавана. 45 трактараў, камбайны даюць магчымасць у самыя лепшыя, самыя сціслыя тэрміны ўсё рабіць: і сеяць, і апрацоўваць глебу, і жаць.

Яна гаворыць і стараецца не забыць чаго-небудзь, усё ёй здаецца важным, і яно сапраўды важнае, і ўсё галоўнае, і пра ўсё трэба сказаць. Каб ведалі. Бо гэта праца іх людзей. І можа прачыта-

юць у якім іншым калгасе, як у іх робіцца, і можа што карыснае для сябе даведаюцца.

ПЕРСПЕКТИВЫ

Перада мной ляжаць лісткі, вырваныя са школьных сшыткаў. Восемдзесят два лісткі. Іх пісалі выпускнікі восьмых і дзесятых класаў калгаснай школы. Гэта адказы на пытанні старшыні калгаса Барыса Мікалаевіча Фунцікава: «Кім ты хочаш быць?», «Ці ёсць у цябе жаданне астацца працаваць у калгасе?», «Што, па-твойму, трэба зрабіць, каб моладзь магла добра працаваць і культурна адпачываць?», «Чаму некаторыя выпускнікі школы ўладкоўваюцца ў горадзе на любую працу, хаця ў калгасе механізатар і жывёлавод штомесяц зарабляе 180—200 рублёў?».

Лісткі... Роздум чалавека, які стаіць на парозе жыцця.

«Хачу быць інжынерам... доктарам... аграномам... перакладчыкам... мадэльерам... опыткам... акцёрам... матэматыкам...» Дзесяткі прафесій называюць школьнікі. «Хачу быць...» і могуць быць. І многія будуць. Многія «хочуць быць», каб потым вярнуцца ў родны калгас і працаваць на роднай зямлі. Многія пасля школы хочуць астацца ў калгасе, бо любяць цішыню палёў і іх прасторы.

Але палавіна васьмікласнікаў і меншасць дзесяцікласнікаў хочуць праца-

ваць у горадзе. «Там — лягчэйшая праца, не такая брудная... Там пасля працы не трэба яшчэ займацца хатняй гаспадаркай, каровамі, свіннямі... Там ёсць гурткі самадзейнасці, кіно... Там многа моладзі... Што тыя грошы! У вёсцы сумна... Няма возера, няма спартыўных секцый... Няма танцаў кожную суботу. А гэта для моладзі не такая пустая справа... Трэба, каб клубы, бібліятэкі ў кожнай вёсцы былі... Хачу, каб наша сяло перанеслі бліжэй да Крупіц... Ці будуць яшчэ ў нас будаваць дамы з усімі выгодамі?.. Асфальтаваць вуліцы?.. Механізаваць працаёмкія працэсы?»

Гэтыя лісткі Барыс Мікалаевіч чытаў вясной.

Летам новы спартыўны кіраўнік — старшыня савета калектыву фізкультуры калгаса Георгій Лянкевіч упершыню ў калгасе правёў спартакіяду моладзі. Каманды футбольныя, валебольныя, лёгкай атлетыкі аспрэчвалі першынство. Спарторнічалі ў стральбе, у перацягванні каната. Быў аб'яўлены конкурс асілкаў... Потым, ужо на раённых спаборніцтвах,

— Тэхніка да зімы гатова, — дакладвае загадчык майстэрні Іда Станіславаўна Мількевіч сакратару парткома Сяргею Дзмітравічу Ламаку.

У кватэры калгасніцы Вольгі Гілейшы.

Рэгіна Сяргіевіч — тэхнічка школы — таксама жыве ў новым пасёлку. У доме радасць: нарадзілася Таня.

Урок вядзе Тамара Нікіфарава.

цяжкаатлеты і шахматысты калгаса занялі другое месца, аматары настольнага тэніса — чацвёртае.

Гэта першы этап спаборніцтваў Спартакіяды народаў СССР. Уперадзе новыя рубяжы.

Пасля школы збіраюцца ў клубе аматары танца з ансамбля «Вяснянка». Іх вучыць Тамара Нікіфарава. Яна ж — галоўны балетмайстар калгаса. Ёсць цяпер у моладзі і свой баяніст — новы загадчык клуба. Будзе закончана будаўніцтва спартыўнага комплекса, будзе... Але пра тое, што будзе, няхай раскажа сам старшыня.

— Мэта наша — закончыць будаўніцтва і пераабсталяванне вытворчых памяшканняў. На гэта адведзена два гады. Пабудаваць у вёсцы Крупіца, у «Юбілейным» пасёлку яшчэ 50 двухпавярховых домікаў — гэта ў новай пяцігодцы. Добраўпарадкаваць усе населеныя пункты. У паўтара раза павялічыць вытворчасць прадукцыі: збожжа, малака, мяса. У калгасе будзе значна больш тэхнікі.

Гэта — план новай пяцігодкі.

А ў перспектыве, на 15 гадоў, план такі: у калгасе застануцца толькі два населеныя пункты — вёскі Крупіца і Дубіцкая Слабада. І ў Дубіцкай Слабадзе вырасце гэтакі пасёлак, як «Юбілейны» ў Крупіцах. І там і тут усё будзе на месцы — магазіны, школа, камбінат бытавога абслугоўвання, сталовая, асфальтаваныя асветленыя вуліцы. Наш калгас будзе як маленькі горад. Чаму мы вызначылі тэрмін — 15 гадоў? Таму, што калгаснікі маюць добрыя ўласныя дамы. Навошта іх ламаць? Паступова мяняць будзем.

Мінулую пяцігодку мы пачыналі з аднаго мільёна прыбытку. Новую пачынаем з двух мільёнаў. Значыць, у два разы больш у нас магчымасцей. Усё пойдзе на карысць людзям.

Моладзь хоча, каб возера ў калгасе было... Што ж, і пра гэта трэба думаць. Трэба!

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Мінскі раён.

Алесь РАЗАНАЎ

Аглюстраванне

Куды на досвітку пакліча дарог нязведаны прасцяг!
Убачу ўласнае аблічча,
убачу неба ў азярцах.
Адлюстраваліся ў прыродзе
ўсе нашы рысы і шнары —
нібы бунтоўнае разводдзе,
нібы дрымотныя віры.
Прадзьмуты чуткамі скразнымі
усе дубровы і гаі.
У іх блукаюць ручаі,
і я таксама разам з імі.
На дзіва дбайны і старанны,
я тут і там.
Заметка!.. Штрых!..
У туманах рачных расту, згублюся ў водмелях рачных.
Адзначаны мае прыгоды
нерукатворнай вяззю дзей.
Іду, ўзіраюся ў прыроду,
іду, ўзіраюся ў людзей.

Безгалоссе

Прагучыць,

мільгне,

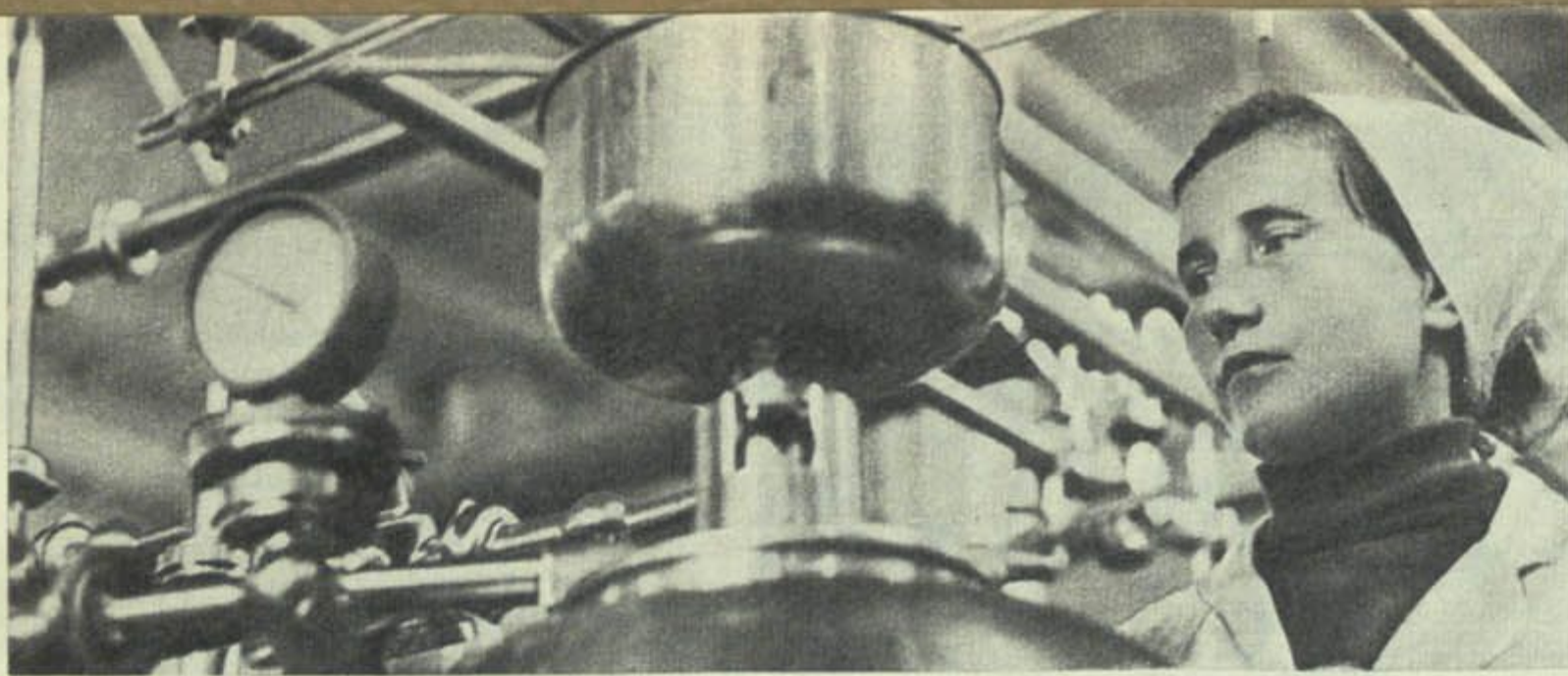
не стане.

Непазнанае калісь,
дзесьці чутнае прызнанне,
дзесьці бачаная высь.
Ходзіць кругам безгалоссе,
точыць рэчышча вада.
Не шкада, што засталася,
што згубілася — шкада.
Ці прыпомню ўсё, што бачыў,
ці прыпомню ўсё, што чуў?
Увухну — трымценне плачу.
Ззянне смеху — уваччу.
Што ж з трывогай, што ж з віною
не расстануся ніяк!
Недзе мною, недзе мною
штосьці зроблена не так.
Задыхаюся на рысе...
Трызніць шэпт:
«Ад спраў, ад спраў
У далёкае вярніся,
непапраўнае папраў.
Да сустрэчы — ад расстання
ўсё знайдзі, што знесла плынь...
І нясмелае каханне
не пакінь больш, не пакінь».
У даўно былыя даты —
нават следу не пазнаць —
пачынаць, што не пачата,
што загублена, ўзнаўляць!..
І з трывогай, і з віною
не расстануся ніяк...
Недзе мною, недзе мною
штосьці зроблена не так.

Дотык

Перавал...

Узышлі па адхону,
па адхону сышлі ў небыццё.
О, не ведайце змроку і скону,
хто дае ўсім сутным жыццё!
Не адзін весні вецер захмеліць,
не адзін заварожыць жаўрук.
Ды нішто, ды нішто не заменіць
дотык сонца і матчыных рук.

Тут робяць сухое малако. На здымку: Тамара Напрэенка на сепаратарным участку Клімавіцкага завода.

ПРАЗ

МАЛОЧНЫЯ РЭКІ

Гэтыя маленькія бляшаначкі можна ўбачыць у рукзаку геолога ў далёкай Якуціі, на рыбацкай шхуне ля берагоў Камчаткі, у дарожным мяшку альпініста. Бляшаначка згушчанага малака... Паспытаеш яго — і адразу пацікавішся, дзе прыгатавалі прадукт. На этикетцы — адрас камбіната: «Рагачоў, малочнакансервавы...»

Ціхі зялёны гарадок на Дняпры. Уздоўж вуліц акуратныя тратуары, стройныя ліпы. Чысціня, парадак. Па шырокай асфальтаванай вуліцы прамчаліся машыны-цыстэрны. Малако. З калгасных ферм — на кансервавы камбінат.

Ён стаіць на ўзвышшы і добра відзець здалёк. Вось у расчыненыя вароты прайшла чарада машын, іх чакаюць на прыёмным пункце. Малако старанна даследуюць. Лабарант нацэджвае ў празрыстую прабірку белы струменьчык, і праз некалькі мінут у накладной з'яўляецца лічба — паказчык кіслотнасці.

«Калгас «Савецкая Беларусь» Буда-Кашалёўскага раёна — малако першай групы», — запісвае лабарант у журнал.

Але выдатнае малако — гэта толькі сыравіна. Яшчэ нямала трэба прыкласці намаганняў, каб даць спажывцу смачную згушчонку.

У кансервавым цэху спецыяльныя машыны вараць сіропы. Тут нязначная доля мінуты вырашае поспех: спазніўся, недагледзеў — і ў малацэ выпаў бялок. Тэхналагічны брак.

Даўно ўжо на камбінаце не ведаюць гэтых слоў. Людзі сталі сапраўднымі майстрамі. Начальнік цэха Ігар Анатольевіч Цаплін — дыпламаваны інжынер. Хлапчуком прыйшоў на камбінат. Масларобамі былі яго дзед, бацька. Фамільная прафесія...

Нас просяць надзець халаты. У кансервавым цэху беласнежныя сцены, ярка блішчыць кафля. З велізарных белых чанаў гатаванае малако паступае ў аўтаматы, дзе рыхтуюцца сіропы. Настася Сцяпанавіч, адна з лепшых вакуумпаратчыц, пільна глядзіць на загусцелы малочны паток. Адно імгненне — і згушчонка паступае ў другі апарат, які накіроўвае гатовую прадукцыю на разліў. Адна за адной бляшанкі плывуць па канвеерах. У экспедыцыі машына складае іх у скрынкі. Застаецца адправіць бляшанкі спажывцу. Гэты працэс таксама аўтаматызаваны: скрынкі падаюцца ў вагоны-рэфрыжэратары па спецыяльным канвеерах.

Калі глядзіш на работу машын, міжволі думаеш пра тых, хто ўдыхнуў у іх жыццё. Настася Сцяпанавіч добра памятае, як першы раз пераступіла парог камбіната. Думала: пройдзе нейкі тыдзень, і яна будзе вакуумпаратчыцай. Памылілася. Былі і слёзы: неяк не ўдалася варка, малако мусілі перапрацоўваць. Старэйшыя рабочыя незадаволены паківалі галавамі, але не ўшчувалі: «Што ж, здараецца...» У Настасі знайшліся настаўнікі. Быў сярод іх і Іван Васільевіч Ісаенка, вопытны майстар малочнай справы.

На штрыфелі пінжака Івана Васільевіча — Залатая Зорка Героя Сацыялістычнай Працы. Ён успамінае, як у цяжкія пасляваенныя гады яны днём і ноччу аднаўлялі прадпрыемства, па цаглінцы клалі сцены. Многія з тых людзей ужо на адпачынку. На змену ім прыйшлі такія, як Настася Сцяпанавіч: маладыя, поўныя сіл. А цяпер сярэдні ўзрост рабочага — трыццаць шэсць гадоў.

— Пара сталасці, — кажа Іван Васільевіч.

Паўнакроўна б'еца пульс камбіната. У юбілейным 1967 годзе ён быў ўзнагароджаны Памятным сцягам Цэнтральнага Камітэта нашай партыі, Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР, Савета Міністраў і ВЦСПС. Некалькі гадоў прадпрыемства трымае пераходны Чырвоны сцяг за выдатнае выкананне заданняў пяцігадовага плана.

У калектыве не згасе творчы агеньчык. Тое, што зроблена сёння, ужо назаўтра робіцца пройдзеным рубяжом. Доўгі час, напрыклад, вазілі малако ў бітонах. Але ж у цыстэрнах — зручней. З дапамогай камбіната многія калгасы так і зрабілі.

Рыхтуючыся дастойна сустрэць XXIV з'езд партыі, кожны рабочы ўзяў абавязальства: павышаць якасць прадукцыі, шукаць рэзервы эканоміі. А ўвесь калектыв паставіў перад сабой нялёгкую задачу: на два месяцы раней тэрміну выканаць пяцігадовы план. І справіўся з гэтай задачай яшчэ раней.

— Гэта азначае, — кажа Іван Васільевіч, — што мы павінны даць краіне мільёны бляшанак малака звыш плана.

Ён глядзіць на гадзіннік. Праз некалькі мінут — пачатак змены. Трэба яшчэ пабыць на ўчастках, пагутарыць з людзьмі, пазнаёміцца з рэжымам работы механізмаў.

— У нас не бывае раскачак. З першай мінуты новай змены механізмы пачынаюць працаваць рытмічна. І людзі дакладна нясуць сваю вахту.

...На прыёмным пункце разгружаліся цыстэрны. Малочная рака цякла ў велізарныя чаны...

М. СТАЛЯРОУ

У памяшканні фабрычнага камітэта цішыня. Нядаўна скончылася нарада, усе разышліся. Толькі Настася Антонаўна асталася: трэба ўпарадкаваць паперы, дакументы. На стала некалькі пісьмаў чакаюць адказу. Здаецца зусім нязвыклым, што вось зараз тут, у кабінете, так ціха. За дзень вунь колькі людзей наведася. У кожнага сваё... Хто за парадкай, за дапамогай, а хто і з падзякай да старшыні фабкома. Ды ці толькі сёння было шмат спраў! Усё, чым жыве калектыв брэсцкіх дываноўшчыкаў, непасрэдна датычыць яе, старшыні фабкома. Клопаты, патрэбы, інтарэсы рабочых — яе справа...

Нечакана зазваніў тэлефон. Аршынава ўзяла трубку.

— Добры вечар, Настася Антонаўна! Не спадзяваўся застаць вас яшчэ на рабоце.

— Затрымалася вось...

Званіў нампаліт адной з вайсковых часцей.

— Просьба ёсць, Настася Антонаўна. Хочам, каб вы зноў завіталі да нас. Маладое папаўненне ў часці, хутка прысягу прыме.

— У крэпасці, як і мінулы раз?

Летась гэта было. На пляцы, ля абеліска, Настасю Антонаўну цёпла сустрэлі маладыя воіны, камандзіры, палітработнікі. Многія з іх ужо ведалі гэтую сціпую жанчыну, якой давялося быць удзельніцай гераічнай абароны Брэсцкай крэпасці.

І вось настаў урачысты момант. Па камандзе «смірна» замерлі роўныя шарэнгі маладых салдат. Лёгкі ветрык ледзь кратае чырвонае палотнішча сцяга. Юнакі моцна сціскаюць у руках зброю. Яны клянучца на вернасць Радзіме тут, дзе кожная пядзя зямлі паліта крывёю бацькоў...

— Я — грамадзянін Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік... — гучыць ва ўрачыстай цішыні ўсхваляваны голас маладога салдата.

Настася Антонаўна глядзіць на шарэнгі. Стройныя, бадзёрыя хлопцы. Пакаленне, якое нарадзілася і вырасла ў пасляваенны час. Яны не зведалі таго, што давялося зведаць бацькам. Сёння гэтыя юнакі становяцца на абарону свяшчэнных заваёў. Клянучца ля сцен і фортаў Брэсцкай крэпасці...

ВЫПРАБАВАННІ

Настася Антонаўна Аршынава.

...Вось чытае тэкст прысягі плячысты юнак. Цвёрда гучыць голас. Спыніла позірк на яго твары Настася Антонаўна, і нібы знаёмае штось прыгадалася ў гэтых рысах. Можна дзе сустрэлася? Здаецца, не. Зноў прыгледзелася. Ды проста хлопец вельмі падобны на таго байца, якога бачыла тут у чэрвені сорак першага...

...Баі за крэпасць не сціхалі ні на хвіліну. Фашыстам удалося захапіць невялікую тэрыторыю ля Кобрынскіх варот, частку будынкаў. У акружэнні апынуўся імправізаваны шпіталь, дзе раней быў штаб палка. Тут некалькі байцоў, жонкі афіцэраў, дзеці, параненыя. Людзі аглухлі ад грукату снарадаў, страляніны, учарнелі ад пылу і дыму. Нясцерпяная спека. Ад смагі перасохла ў горле. Плачуць дзеці, стогнуць параненыя—вады, вады!.. А вораг насядае, трэба абараняць шпіталь, параненых, дзяцей.

Байцоў становіцца ўсё менш. Месцы іх займаюць жанчыны. Цяжка Настасі Антонаўне, балюча глядзець, як пакутуюць яе двое малых. Яна супакойвае іх і зноў бярэ аўтамат. Перадшыкі былі кароткія. Перавязвалі раненых, лічылі, хто жывы. Скончыліся бінты, медыкаменты. У ход пайшлі бялізна, адзенне.

А смага мучыць усё больш. Вады няма ні кроплі. Яшчэ ўчора скончыліся рэшткі той мутнай жывы, што злілі з бульбы, абабранай яшчэ да вайны, вечарам 21-га чэрвеня. Заставалася адно: дабрацца да Мухаўца. Папоўз адзін салдат. Не вярнуўся. Папоўз другі. Мацней застукалі варожыя кулямёты. Не вярнуўся таксама.

І Настася Антонаўна рашылася. Прыцемкам, калі страляніна заглухла, пацалавала дзяцей, абкрыла іх шынялём. Чакаць больш нельга.

Паўзла доўга, спынялася, прыслухоўвалася. Здаецца, пашанцавала. Вось і рака. Хуценька набраўшы вады, падалася назад. Зноў тая ж рызыкаўная дарога. Паўзці было цяжэй, бо ў руках кацялок з вадой. Метр за метрам...

Нечакана зусім побач застаракаў кулямёт. Потым другі. І збоку, і наперадзе заставіталі кулі. Мільганула думка: заўважылі! Падпаўзла да нейкіх руін—і пачула слабы голас, хтосьці клікнуў яе.

Настася Антонаўна ўбачыла параненага салдата. Побач ляжаў кулямёт, пустыя гільзы. У твар яна ведала гэтага салдата. А вось прозвішча не памятала.

— Хто ў тым каземаце?—спытаў паранены, паказаўшы на іхні шпіталь.

— Нашы. Я адтуль. Вядзем абарону, трымаемся... А вады ўжо каторыя суткі няма. Там дзеці, параненыя. Нясу вось кацялок... На, выпі крыху!

Салдат сціснуў перасмяглыя вусны і наадрэз адмовіўся:

— Не трэба, я пацярплю. Можна як сам дабяруся да ракі. Нясі хутчэй ваду ў казemat.

Настася Антонаўна паабяцала вярнуцца, перавязавшы яго. Калі ёй удалося зноў прыпаўзці сюды, салдата ўжо не было. На гэтым месцы засталіся толькі кучы гільзаў ды плямы засохлай крыві...

...На ўсё жыццё захаваўся ў памяці вобраз мужанага байца.

І вось тут, праз дзесяцігоддзі, нібы сустрэча з незабыўным. Чытае тэкст прысягі юнак, падобны з твару на таго невядомага героя. Можна, сын яго? Не, малады занадта...

Настася Антонаўна глядзіць на Кобрынскія вароты. Няма іхняга шпіталь... Зноў ахапілі ўспаміны.

...Вады, якую яна тады прынесла, хапіла толькі па маленькім глытку. А вораг насядаў. Усё менш і менш было хвілін, каб хоць крыху пабыць з малымі. Змарнелыя дзеці ўжо нават не плакалі. Ішоў дзесяты дзень абароны...

Смага адбірае апошнія сілы. Рашылі капаць калодзеж. Капалі па чарзе, у кароткія перапынкі паміж варожымі атакамі. Да вады так і не здолелі дабрацца. Дакапаліся толькі да сырога жвіру. Гэты пясок загортвалі ў кавалкі тонкай тканіны і давалі смактаць раненым, дзецям.

Абарона працягвалася. З усіх бакоў чуваць быў грукат бою. Значыць, нашы стаяць, нашы даюць адпор ворагу. Гэта надавала сілы, падбадзёрвала. Трымацца да апошняй хвілі—такое было аднадушнае рашэнне абаронцаў шпіталь. Адпачывалі ўрыўкамі—не сон, а кароткае забыццё. Настася Антонаўна трыніла, усхоплівалася.

Не раз успамінала яна

сваё дзяцінства, бацькоў. Як хораша было тады... Горад Клін у Падмаскоўі. Камбінат штучнага валакна. Вось яна, падлетак, у аддзеле кадраў, горада даказвае начальніку, што час ёй працаваць. Угаварыла. Прынялі вучаніцай. А праз два гады яна ўжо брыгадзір матальшчыц. Яе брыгада першая на камбінате заваявала права называцца ўдарнай. Дружна працавалі, весела адпачывалі. Часта наведваліся ў клуб камбіната падшэфныя—курсанты ваеннага вучылішча. Аднаму з іх спадабалася вясёлая Тася. Калі хлопец скончыў вучобу, ажаніліся. Паехалі разам у Смаленск. А перад вайной мужа накіравалі служыць у Брэсцкую крэпасць...

...Здаецца, даўно так было. Можна, гэты казemat, страляніна, стогны параненых—толькі жудасны сон? Вось яна зараз прачнецца—і ніякіх пакут, крыві, выбухаў? Настася Антонаўна ўздрыгвае, нібы праганяючы страшэннае забыццё. Не, гэта не сон...

Іхні шпіталь ужо не шпіталь. Жывых мала. Параненыя паміраюць адзін за адным. Сувязі з нашымі—ніякай. Можна, там думалі, што шпіталь ужо ў руках фашыстаў? Не, пра іх помнілі.

У казemat прыпоўз старшы палітрук Несцярук. Ён падбадзёрваў абаронцаў шпіталь, сказаў, што нашы трымаюцца, памятаюць пра іх. Абяцаў прыслаць вады, ежы, дапамогу. Аднак дзве спробы нашых дабрацца да шпіталь былі няўдалымі. Усе, хто ішоў на дапамогу, загінулі...

Несцярук прынёс Настасі Антонаўне жудасную вестку—яе муж загінуў. Яна не памятае, колькі пралажала неспрытомная. Аднак пачалася новая атака. Дрыжачымі рукамі ўзяла аўтамат, хістаючыся падышла да аканіцы...

Фашыстам нарэшце ўдалося захапіць шпіталь. Яны дабілі параненых, тут жа стралялі двух байцоў. Жанчын і дзяцей забралі ў палон і павялі праз Валынскі мост. Там стаяла некалькі гармат, накіраваных на крэпасць. Пачаўся чарговы абстрэл. Палонным загадалі легчы. Ад грукату дрыжэла зямля, востры боль сціскаў мазгі. Дзеці страцілі прытомнасць. Настася Антонаўна з жахам убачыла, што ў сына з вусэй цячэ кроў—лопнулі барабанныя перапонкі? А дзяўчынка!

Дзе знайсці словы, каб перадаць боль маці, на вачах якой пасівела трохгадовая дачушка...

Калі кананада скончылася, рушылі далей. Несла дзяцей на руках, трацячы апошнія сілы. У часе бамбёжкі ўдалося ўцячы. Доўга блукала, нарэшце прыйшла ў Брэст, і тут яе прытулілі знаёмыя.

У горадзе гаспадарылі фашысты. Паступова ўладкавалася на работу і наладзіла сувязь з падпольшчыкамі. Гэта было вельмі рызыкаўна—змагання з ворагам, маючы на руках дваіх дзяцей. Але інакш Настася Антонаўна не магла.

У 43-м годзе хтосьці выдаў падпольшчыкаў. Пачаліся арышты. Настасю Антонаўну папярэдзілі, ёй з дзецямі ўдалося ўцячы ў партызанскі атрад. Была сувязной, распаўсюджвала зводкі Саўінфармбюро, лістоўкі. І вось настаў доўгачаканы час вызвалення...

Чвэрць стагоддзя мінула з той пары. Выраслі дзеці, пайшлі самастойнай дарогай жыцця. Настася Антонаўна здолела выхаваць іх сапраўднымі людзьмі, за якіх маці ніколі не сорама. Калі скончылася вайна, пайшла працаваць матальшчыцай на камбінат, вяла грамадскую работу. У музеі абароны Брэсцкай крэпасці яна і зараз з'яўляецца няштатным экскурсаводам. Уступіла ў партыю. Абралі старшынёй цэхкома, членам прэзідыума абласнога Савета прафсаюзаў. І вось ужо колькі год Настася Аршынава—старшыня фабкома дыванова-вытворчага аб'яднання.

...Яе ведаюць у кожнай школе Брэста. Была і ў іншых гарадах, ездзіла на Украіну, у Запар'е. Шмат сяброў, моладзі, піянераў пішуць ёй з усіх куткоў краіны. І асабліва дружба ў Настасі Антонаўны з маладымі воінамі, што нясуць службу на свяшчэннай зямлі Брэста. Вось і зноў запрашэнне нампаліта...

М. ЛАЛЫКА

3 АБАБОНЫ і прымхі, як і рэлігія, маюць адну агульную аснову—сляпую веру ў звышнатуральныя сілы.

У глыбокай старадаўнасці чалавек, змагаючыся за існаванне, адчуваў сябе маленькім і бяссільным перад грознымі, загадкава таямнічымі сіламі прыроды. Бяссільнасць і страх, фантастычныя, далёкія ад рэальнасці ўяўленні аб навакольным свеце—вось карэнні і аснова рэлігіі, забабонаў, прымхаў. Ул. І. Ленін указваў, што бяссільнасць дзікуна ў барацьбе з прыродай нараджала веру ў багоў, д'яблаў і ў розныя цуды...

Адчуваючы заўсёды страх і бездапаможнасць, першабытны чалавек імкнуўся абараніць сябе ад незразумелых, грозных сіл заклінаннямі, малітвамі, ахвярапрынашэннямі, а ў далейшым—усялякімі абрадамі, рытуаламі, рэлігійнымі забаронамі і абмежаваннямі. Забабоны, прыкметы, прымхі цесна перапляталіся з рэлігійнай містыкай і абраднасцю. Гэта аковы, якія чалавек надзеў на сябе, не ведаючы многіх ісцін. Ён верыў у бессмяротнасць душы і быў упэўнены, што яго лёс загадзя раз і назаўсёды прадвызначаны ўсавышнім.

Як жа ўзнікла ў старажытнага чалавека вера ў рэлігійную душу? Зробім з вамі невялікую экскурсію ў далёкую старасветчыну, калі чалавек толькі пачынаў тлумачыць сабе некаторыя з'явы прыроды. Уявіце сабе, што такі ча-

лася, змагалася і наогул магла блукаць па свеце незалежна ад цела.

Смерць, па ўяўленню старажытнага продка, гэта таксама сон, але ўжо сон навек. Людзі, назіраючы смерць, бачылі, што чалавек, расстаючыся з жыццём, перастае дыхаць. Разам з апошнім выдыхам душа нібы вылятае з цела, пакідае яго.

Адны старажытныя народы душу звязвалі з дыханнем. Другія—атоесамлялі яе з крывёю. Некаторыя народы меркавалі, што душа сканцэнтравана ў вачах. Бадай, адсюль пайшлі забабоны пра «нядобрае вока».

Народы, якія жылі ў вусці ракі Об, думалі, што ў чалавека ёсць некалькі душ, і адна з іх бачная—гэта цень. Наступіць на цень чалавека—гэта значыць параніць яго душу. Тым, хто наступіць на цень правадыра, пагражала смяротная кара. Перш чым ісці на паляванне, гэтыя людзі малявалі цень жывёліны, якую наважыліся забіць, і кідалі ў яго каменні, стрэлы. Чым больш дакладныя былі пападанні, тым больш, лічылі яны, будзе паранена душа жывёліны, і тады яна лягчэй паддасца паляўнічаму. (А фактычна яны проста трэніравалі руку).

Другая душа, як думалі тыя людзі, змяшчаецца ў галаве і можа пакідаць чалавека галоўным чынам у сне. Самы надзейны спосаб утрымаць яе ў цэле—вытатуіра-

РАЗВЯНЧАННЕ «ТАЯМНІЦЫ»

лавек у люстраной гладзі возера ўбачыў сваю постаць. Нічога не ведаючы пра законы адлюстравання святла, ён дзівіўся і нават палохаўся, пазнаўшы сябе, яму здавалася, што ён бачыць у вадзе сваё другое «я», свой двойнік, які адрозніваецца ад першага, цялеснага, «я». Першае «я» ён адчуваў рэальна, мог яго ўдарыць, ушчыкнуць, а другое «я» было як быццам не заўсёды падуладна яму, яно магло незалежна ад арыгінала пачынаць грываснічаць і нават знікаць (калі на паверхні вады з'явіцца хвалі). Вось гэтае другое, не цялеснае, «я» ён і назваў душой. Адсюль пайшлі забабоны: разбіць люстэрка (у якім, нібы ў гладзі вады, чалавек бачыць сваё другое «я») — значыць параніць або нават разбіць свой «двойнік», сваю душу, наклікаць на сябе хваробу ці нават смерць.

Наступным доказам існавання душы старажытны чалавек лічыў сны. У час сну душа нібы магла часова, як і пры страце прытомнасці, пакідаць цела. Сны здаваліся першабытнаму чалавеку звышнатуральнай з'явай. Дзівады й годзе: засынаючы ў мірнай, спакойнай абстаноўцы, ён у сне падарожнічае, пераскоквае страшэнную бездань або весяліцца ў кампаніі сяброў і продкаў, якіх ніколі не бачыў, або ловіць на паляванні неймаверна вялікага звера. Імгненне—і ён стане ахвярай раз'ятранага льва... Ад такога сну чалавек прачынаецца ўвесь пакрыты халодным потам, аглядаецца—а навокал усё ціха, спакойна, і ён сам па-ранейшаму здаровы, не мае ніякіх раненняў.

Старажытны чалавек, напэўна, тлумачыў свае сны наступным чынам: калі ён спаў, то штосьці ў ім не спала—яго «двойнік», яго душа. Гэта яна падарожнічала, весялі-

ваць птушку на грудзях ля пляча. Яна пільнуе душу. Калі душа пакідае цела, птушка ляціць услед і вяртае яе назад. Гэтая душа вельмі баязлівая і ад сполаху падае. Напэўна, адсюль паходзіць выраз «душа пайшла ў пяткі».

Старажытны чалавек прыходзіў да пераконання, што душа—божы дар, што яна неўміручая і можа аддзяляцца ад цела. А паколькі душа неўміручая, то яна працягвае жыць і пасля смерці чалавека. Значыць, існуе замагільнае жыццё, свет, дзе жывуць душы памёршых. Ідэя неўміручасці душы парадзіла ўяўленне аб замагільным жыцці.

Неўміручасць душы і сама душа як нешта звышнатуральнае, уселенае богам у цела чалавека (так уяўляецца яна ў рэлігійным тлумачэнні), рашуча абвергаецца навукай. «Душа» на самой справе—гэта псіхіка, свядомасць, гэта пачуцці, эмоцыі (журба і смутак, любоў і нянавісць, радасць і туга), думкі, памяць і да т. п., якія параджаюцца дзейнасцю кары чалавечага галаўнога мозгу. Калі арганізм чалавека памірае, то паміраюць усе яго часткі, у тым ліку і мозг, які параджае псіхіку. Пры смерці чалавека назаўсёды знікаюць думкі, пачуцці—тая самая «душа». А калі няма душы, то няма і замагільнага жыцця. Хіба можна ўявіць, што чалавек памёр, а яго рука працягвае жыць або, скажам, слых працягвае дзейнічаць?!

Як нельга адасобіць рэч ад яе колеру (у адно месца паставіць рэч, а ў другое пакласці яе колер), так немагчыма і адасобіць мозг, яго дзейнасць, гэта значыць псіхіку—«душу» ад цела, арганізма.

Рэлігійнае ўяўленне аб душы цалкам абверглі асноваположнікі фізіялогіі і псіхалогіі І. М. Сечанаў і стваральнік вучэння аб вышэйшай нервовай дзейнасці чалавека І. П. Паўлаў. Яны паклалі пачатак матэрыялістычнай псіхалогіі, глыбока пранікнуўшы ў таямніцы мозгу і яго работы.

Мозг чалавека выклікае захапленне сваёй складанасцю і тонкасцю арганізацыі, дасканаласцю ўзаемазвязанай дзейнасці, здольнасцю выклікаць тонкія эмацыянальныя пачуцці. Але ж прырода яго натуральная, матэрыяльная, яна раскрыта і растлумачана навукай.

Магчымасці творчасці мозгу, можна сказаць, неабмежаваныя. Яго кара змяшчае каля 17 мільярдаў нервовых клетак, так званых нейронаў, у мазжачку іх налічваецца 120 мільярдаў, а ў спінным мозгу 13,5 мільёна. Чалавечы арганізм актыўна выкарыстоўвае, як устаноўлена, толькі 4% магчымасцей мозгу. А зірніце, што ўжо дасягнута чалавецтвам: тэлебачанне, заваяванне космасу і г. д. Цяжка нават уявіць, чаго здолее дасягнуць чалавек, калі выкарыстае яшчэ 96% сваіх разумовых магчымасцей!

Е. ЧАРНАМОР

Жан Эфель. Стварэнне свету і чалавека. Першая гіпотэза аб узнікненні дэжджу.

ЗАЎСЁДЫ З ЛЮДЗЬМІ

Васілінкі — гэта чыстыя вуліцы ў ценю старадаўніх вязаў і клёнаў, дыхтоўныя, «па-случку» раскошныя дамы, ля кожнай сядзібы сады і палісаднікі, два рады вішняку ўздоўж вёскі — белая пена пялёсткавага прыбою ў маі!

Вёска зачароўвае адразу, як толькі збочыш з дарогі. І ўжо не пакіне цябе думка, што да ўсяго, чым ты залюбаваўся, прыкладзена рупная рука.

Нечакана думкі мае перапыняе грукат калёс за спіной, і фурман — сівабароды дзядуля — прапаноўвае падвезці. Не адмаўляюся, бо да патрэбнага мне дома яшчэ каля двух кіламетраў. Дзядуля гаваркі, пачаў дапытвацца, куды я і да каго.

— Таццяна Мікітаўна Башура? Як жа, ведаю, маіх унукаў вучыць. Яна ў нас, сыноч, за каменданта. Парадкам камандуе. Ну, старшыня селькома. Талковая кабета. Бачыце, у нас ліхтары вісяць, як у горадзе? Яе клопат, дай бог ёй здароўечка. І гутарку правядзе з намі, пенсіянерамі, — заслухаешся. І настаўніца добрая...

Дзядуля нібы паўтараў тое, што гаварылі мне пра гэтую жанчыну ў райвыканкоме, хіба толькі там «камендантам» яе не называлі.

— А вунь і яе дом, у садку, на краі вёскі, — сказаў дзядуля, тузаючы лейцамі каня.

Таццяна Мікітаўна ішла з саду з поўным кашом чырвоных яблыкаў. Здзівілася, даведаўшыся, што яе пазашкольная работа можа зацікавіць чалавека з горада. Так, яна ўжо больш за дваццаць гадоў — дэпутат сельскага Савета. Восем гадоў узначальвае сельскі камітэт...

Так, нялёгка выконваць грамадскія абавязкі сельскаму настаўніку. Кожны дзень мноства сшыткаў, планы. А яшчэ дом, сям'я. Муж у яе таксама настаўнік. Дзеці — іх трое — ужо дарослыя. Дочкі вучацца ў інстытутах, сын на сваім хлебце, ў Маладзечна працуе. Таццяна Мікітаўна іншы раз прыйдзе з работы, а дома пуста, бязлюдна. І самі яшчэ нестарыя, а дзеці, нібы тыя птушкі, шуганулі ў вырай...

Але калі ёсць у чалавека справа па душы, калі ўсё, чым жыве вёска, блізкае і дарагое яго сэрцу, тады няма калі аддавацца сумным думкам. Ды і не ў характары Таццяны Мікітаўны адасабляцца. Яна заўсёды з людзьмі, бо неспакойныя пасады настаўніцы і старшыні селькома абавязваюць яе жыць клопатамі вёскі і ў гэтым знаходзіць той маральны стрыжань, які ўтрымлівае чалавека ў «форме».

Колькі разоў яна гаварыла на сходах, калі ішлі перавыбары селькома:

— Дарагія мае, мо ўжо хопіць мне несці такую ношку. Няхай хто іншы возьме!

А хор жаночых галасоў выносіў канчатковы «прысуд»:

— Пакінуць Мікітаўну! Няхай яна за старшыню!

Яна махала рукой, усміхалася, і кожны ведаў, што Мікітаўна згадзілася.

...Хто калі збіраў тут тыя сельскія сходы! А яна завяла такі парадак: кожны квартал — сход. Запрашае старшыню сельсавета І. М. Залатарэвіча, сакратара парткома В. І. Гурыновіча. Няхай слухаюць людзей, ведаюць іх настроі, трывогі і клопаты. Збіраюцца ў чырвоным кутку на ферме, бо клуба ў вёсцы пакуль што няма, хоць у калгасе ёсць Дом культуры, з тузін брыгадных клубай. Да Васілінак чарга пакуль што не дайшла, а вёска немалая — амаль сто шэсцьдзесят двароў.

І першае пытанне, якое яна заўсёды чуе на такіх сходах, — «Што вы нам раскажаце?» У кожнай хаце ёсць радыё, у многіх тэлевізары, па тры газеты ідзе, а хочацца людзям пачуць жывое слова, і менавіта ад Мікітаўны.

— На адным такім сходзе, — успамінае яна, — далі нам, членам селькома, наказ: пасыпаць вуліцу гравіем. Маўляў, хопіць мясіць гразь у непгадзь. Лёгка сказаць — пасыпаць тры вуліцы даўжынёй кі-

ламетры з чатыры. Пайшла да старшыні калгаса Макара Мікалаевіча Вечара, да сакратара парткома Васіля Іванавіча Гурыновіча. Людзі яны сур'ёзныя, памяркоўныя. Паслухалі яны мяне, абнадзеілі. На сесіі гэтае пытанне абмеркавалі. І што вы думаеце? Сельсавет адпусціў сродкі з самаабкладання, калгас даў транспарт. Цэлы год вазілі той гравій, а мы нядзельнікі арганізавалі — раўнялі пясок. І цяпер па нашых вуліцах хоць у лодачках шпацыруй...

Паступілі скаргі ў сельком: парушаецца распарадак работы магазіна. Выклікалі загадчыцу. А тая здзівілася: «Я падпарадкоўваюся сельпо, пры чым тут сельком?» Ёй растлумачылі. Загадчыца абяцала гандляваць як належыць. А на развітанне паскардзілася:

— Хіба можна працаваць у гнілой халупе? Усюды цагляныя магазіны. А мы што, горшыя?

Таццяна Мікітаўна пайшла ў сельвыканком. А там адзін адказ: «Сродкаў няма, калгас і так шмат траціць на будаўніцтва школ, жылля, клубай...» Дайшла да райспажыўсаюза. Сакратар парткома калгаса таксама званіў туды — і ў план будаўніцтва райспажыўсаюз, нарэшце, уключыў магазін на чатыры рабочыя месцы. Яшчэ праз год адкрылі яго.

А як хораша ў Васілінках вясной! Ні перад якім іншым святам гэтак не прыбіраюць вёску, як перад Першамамем і Днём Перамогі. Дарослыя, дзеці выходзяць надвячоркам на вуліцы з венікамі, рыдлёўкамі, падмятаюць, выроўніваюць, пясочкам пасыпаюць, на слупах, на хатах вывешваюць чырвоныя сцягі, фарбуюць аканіцы, сцены, беяць платы, дрэвы. І ва ўсіх гэтых справах актыўны ўдзел прымаюць члены вулічнага камітэта. А потым уся вёска ідзе да брацкай магілы, дзе пахаваны воіны Савецкай Арміі, што загінулі ў баях за вызваленне вёскі. І ў тым, што магіла тая заўсёды прыбраная, патанае летам у кветках, таксама ёсць заслуга Таццяны Мікітаўны. Яна шмат зрабіла, каб жывыя памяталі аб тых, хто загінуў.

Няхай не заўсёды зробленае кідаецца ў вочы — ад гэтага яно не перастае быць добрым. Аднойчы на сходзе выбаршчыкі прапанавалі, каб у вёсцы быў свой вадаём. Мала што можа здарыцца, а вада ж толькі ў глыбокіх калодзежах. Ды і пакупацца ўлетку няма дзе. І зноў у запісной кніжцы дэпутата з'явіўся запіс: «Копанка. Пагутарыць са старшынёй калгаса».

Мінула некалькі месяцаў — і ў цэнтры вёскі, на зялёным «пятакі» поплава, заблішчэла сажалка памерам шэсцьдзесят

У чырвоным кутку Дома жывёлавода калгаса «Радзіма» Нясвіжскага раёна.

Фота П. Наватарова (ВелТА).

на сто метраў. Рыбу туды запусцілі, вакол дрэвы пасадзілі, лаўкі паставілі. Так у Васілінках з'явілася зона адпачынку.

Таццяна Мікітаўна частуе мяне духмянымі яблыкамі са свайго саду, нетаропка працягвае гамонку:

— А колькі давялося пахадзіць, каб людзі перасталі скідаць насупраць сваіх двароў дровы, лес, торф! Гэта ж страхоце ў некаторых вёсках — не вуліцы, а дрымотні. Пайшлі мы па хатах. Нікога не папярэджавалі для пачатку, проста нагадвалі, што вуліца — гэта твар вёскі, а ён павінен быць заўсёды чыстым. Праўда, некаторых упартых давялося і папярэджаць. Але ж дабіліся свайго, цяпер паглядзіце — нідзе ні бярвенца не ўбачыце.

Вось ужо гадоў шэсць-сем не паяўляліся ў Васілінках следчыя крымінальнага вышуку. Няма ім тут чаго рабіць. І «сутачнікаў» не бывае. Адзін неяк трапіў у выцвярэзнік, ды і той працуе ў горадзе, дамоў прыязджае толькі начаваць.

— Лепей пачала жыць вёска, павысілася яе культура, ды і мясцовыя кіраўнікі не пакідаюць без увагі ніводнага паражэння грамадскага парадку, — тлумачыць Таццяна Мікі-

таўна. І нічога не кажа пра тое, што і сельком унёс свой уклад у гэты здаровы працэс. Вось тэмы гутарак, з якімі выступалі члены селькома: «Папярэджанне злачынстваў і прапаганда здаровага быту», «Жанчына — маці, працаўніца, выхавацель», «Аб шкодзе алкаголю», «Выхаванне дзяцей у сям'і» і г. д.

Даводзіцца ім разглядаць скаргі жыхароў, ушчуваць тых, хто нядобра паводзіць сябе дома і ў грамадскіх месцах. Не, яны гэтым не падмяняюць таварыскі суд. Усё адбываецца неяк па-сямейнаму, як выказалася адна калгасніца. З чалавекам, якога запрасілі на гутарку, размаўляюць тактоўна, не ўмешваючыся ў яго інтымны свет. І запрошаны адчувае, што людзей, якія вядуць з ім мяркуючую, але настойлівую і прынцыповую размову, надзялілі паўнамоцтвамі вёска, сельскі Савет.

Таццяна Мікітаўна не называе мне прозвішчаў дзвюх маладых жанчын («Яны памірыліся ўжо, не варта варушыць мінулае»), якія некалькі месяцаў адна адной перамывалі костачкі за тое, што іхнія дзеці пабіліся. Запрасілі жанок на пасяджэнне селькома. Спакойны тон, далікатнасць, з якой вяла

размову Таццяна Мікітаўна, адразу неяк абяззброілі языкатых кабет, і яны вымушаны былі прасіць адна ў адной прабачэння. Гэтую справу нехта можа назваць дробязнай і не вартай увагі, але часам такія канфлікты, калі іх не патушыць, перарастаюць у трагедыі, таму не могуць лічыцца нечай асабістай справай.

На вёсцы жартуюць: «Там, дзе з'яўляецца карова, знікае настаўнік». Канешне, у жыцці ўсё больш складана. Вось і ў Таццяны Мікітаўны ёсць дом, агарод, вялікі сад, ёсць сёе-тое з жыўнасці. А яна не баіцца, што гаспадарка зможа яе. Мабыць, усё залежыць ад таго, якое месца ў інтарэсах чалавека займае тая ж самая карова ці агарод.

Яна, напрыклад, любіць і ўмее прыгожа і з густам апрацаваць, мае багатую бібліятэку. На століку пабліскавае храміраванымі абводамі транзістарны прыёмнік «ВЭФ-12», побач — стосы газет, часопісаў. Шмат чытае, ходзіць у кіно. І яшчэ ўпраўляецца наведваць драмкалектыў пры школе. Той самы, якім ужо трыццаць гадоў кіруе настаўніца, цяпер пенсіянерка Таццяна Цімафееўна Шахлевіч, што паставіла на сельскай сцэ-

не звыш трохсот спектакляў. У добрай палавіне іх удзельнічала і сама Таццяна Мікітаўна.

Аб чым яна думае цяпер? Аб вясковым хоры. Нейк летам запрасілі яе жанчыны на зажыткі. Былі там традыцыйныя першыя снапы, вянкi на галовах «жней» (сярпу ў калгасе далі адстаўку гадоў шэсць назад), было лёгкае віно. Але не гэтым запомніўся той сонечны дзень, а песнямі, што спявалі чужыя захмялелыя, ужо не маладыя жанчыны. Спявалі то раздольныя, як слухкія палеткі, вясельныя песні, то поўныя нейкай невыказнай тугі — жніўныя. Яна пашкадавала, што не запісала тых песень. А цяпер «загарэлася» хорам. Песенніцы згодны, нават узрадаваліся задумцы. А калі так, то праўленне калгаса вымушана будзе клапаціцца аб будаўніцтве клуба ў вёсцы.

На развітанне я пацікавіўся, ці захацела б яна пакінуць вёску і пераехаць у горад, тым болей, што дзеці ўжо аселі там. Таццяна Мікітаўна ўсмінулася аднымі вуснамі і, памаўчаўшы, ціха сказала:

— Мусіць, не. Сумна мне будзе ў горадзе.

М. ТЫЧЫНА

Міхась РУДКОЎСКІ

Марозная раніца

Ну, як тут не станеш багатым,
заможным не станеш,

калі

мароз, як каваль, перад святам
да чырвані ўсход накаліў!
Паўнеба расплаўленай медзі,
не медзі — гарачай зары!
Гукні — і за трыдзевяць недзе
зямель

твой пакоціцца крык —
па снежна-блакітных раўнінах,
па рэках, палотнах дарог,

лясамі, дзе свеціцца іней
жар-птушкі залётнай пяром;
туды, у краіну міжбор'я
і зачараваных крыніц,
дзе едзе сумётамі

мройная

Снягурка на белым кані...

Васіль ЖУКОВІЧ

Снег

Такі бялюткі выпаў снег,
аж пасвятлелі дні і ночы!
Па снезе я скрыпучым крочу,
і лёгка дыхаецца мне.

О, мой святочны снег лясны,
з якой ты выпаў цішынёю
і незямною чысцінёю
у край адвечнае сасны!

Мой родны, ціхі бор сасновы,
блукаць да змроку я гатовы,
дзе ні калёс, ні палазоў,
дзе толькі трэск ад маразоў.

Анатоль ВЯРЦІНСКІ

Свята

Яго абвяшчалі не фанфары —
гучалі прызнання нашага чары.

Святло выпраменьвалі не гірлянды —
святліліся ярка нашы пагляды.

Зліліся не вуліцы і завулкі —
а нашы рукі і пацалункі.

Не медзь выбівала гулкія маршы —
кроў біла ў грудзі і скроні нашы...

Спраўлялі лепшае свята зямное
нас двое...

Іван Шамякін з дачкой Алесьнай.

Талент празаіка, грунтоўнае веданне жыцця, працавітасць нараджалі кнігу за кнігай, і кожная з іх захапляла і хвалявала.

Творы І. Шамякіна—адкрыта сацыяльныя, востра-сюжэтныя, яны заўжды прысвечаны гарачым праблемам сучаснасці. Героі яго кніг—людзі таго пакалення, якое ваявала з фашызмам і перамагло ў баях, а пасля вайны аднаўляла разбураны край. Героі кніг І. Шамякіна—калгаснікі, рабочыя, інтэлігенты,—людзі простыя, шчырыя, працавітыя. Разам з тым, яны—тыя змагары і творцы, якімі жыва наша зямля... Асабліва прыкметныя ў творах вобразы жанчын: верных у каханні, нязломных у барацьбе, прыгожых тварам, душой і справамі...

Шырокую літаратурную вядомасць аўтару прынес яго першы раман «Глыбокая плынь». Кнігай, дзе апяваецца партызанская барацьба, зачытваўся ў Беларусі, яе дружна перакладаў на іншыя мовы.

Жыццю калгаснай вёскі прысвечаны вядомыя раманы «У добры час» і «Крыніцы». Цудоўная тэатралогія «Трывожнае шчасце» (любімы твор самога пісьменніка) расказвае пра гады ваенных выпрабаванняў, яна адзначана рамантыкай маладосці, кахання, юнацкім роздумам аб жыцці.

У СЭРЦАХ ЧЫТАЧОЎ

Да 50-годдзя з дня нараджэння І. П. Шамякіна

Неяк летам адзін з маскоўскіх часопісаў папрасіў мяне напісаць пра Івана Шамякіна—беларускага празаіка, творы якога набылі шырокую вядомасць ва ўсім Саюзе. Я сама зачытваюся цікавымі кнігамі гэтага пісьменніка, але доўга не знаходжу вартых слоў, каб расказаць аб ім чытачу.

Трэба з чалавекам сустрэцца, пагаварыць як след, але дома яго не застаю. Затое страчае мяне Марыя Філатаўна—жонка і добры друг пісьменніка, правобраз некаторых герояў яго кніг («Урэшце, магу прызнацца крытыкам,—заўважае І. П. Шамякін у аўтабіяграфіі,—што вобраз Таццяны Маеўскай у многіх сваіх рысах, біяграфічных і псіхалагічных, я спісаў з жонкі...»).

Марыя Філатаўна расказвае шмат цікавага. Пра маладосць, пра тое, колькі перажыта попеч. Ёй добра вядома, як і калі пісаліся нават першыя вершы, апавяданні, апавесць «Помста», раман «Глыбокая плынь» і ўсе іншыя творы... Тады ж я ўбачыла рабочы кабінет пісьменніка—і на пісьмовым стале новы рукапіс: гэта было апавяданне пра Леніна...

Лічыцца, што творчы шлях пісьменніка пачынаецца з першых публікацый. Але хіба можна адкінуць працу, якая папярэднічае заяўцы ў друку! Іван Шамякін, як і багата іншых, «пачаўся» яшчэ ў студэнцкім літаб'яднанні, а можа быць і раней—з любові да прыроды, паданняў і песень лясной сваёй Гомельшчыны, з любові да кніг, якія чытаў у маленстве запоем.

Яшчэ ў 1940 годзе ён паслаў у «Полымя» свае першыя апавяданні. А ў 1945, у Германіі, была напісана «Помста»... Між гэтымі датамі пралегла вайна, калі малады чалавек (а сённяшні юбіляр) быў воінам-зеніткам, армейскім палітработнікам, да канца выканаўшы свой сыноўні абавязак перад Радзімай у гады страшэнных выпрабаванняў...

Дэмабілізаваўшыся з арміі і вярнуўшыся ў родныя мясціны, Іван Пятровіч Шамякін працуе настаўнікам у вёсцы, сельскія камуністы выбіраюць яго сваім сакратаром. Час быў нялёгкі, але аб ім пісьменнік успамінае з удзячнасцю. Жыццё ў глыбінях народных дало багата для творчасці. Працу ў школе, вялікія грамадскія абавязкі Іван Пятровіч спалучае з творчым заняткам. Яго дэвізам робяцца словы: «Пісаць, пісаць і яшчэ раз пісаць, не спыняцца ні на хвіліну...» «Вяртаўся дадому позна ўначы і пісаў пры газ-ніцы...»

Выхад рамана «Сэрца на далоні» з'явіўся падзеяй у літаратурным жыцці рэспублікі. Пісьменнік паспяхова справіўся з новай для сябе задачай—паказаць жыццё індустрыяльнага горада, бурны паток гарадскога жыцця, людзей горада—партыйных і савецкіх работнікаў, урачоў, журналістаў, рабочых завода. Ён стварыў у рамане тыповыя вобразы людзей нашага часу.

Найлепшы ў рамане—вобраз хірурга Яраша. Пісьменнік знайшоў яркія фарбы, каб намаляваць чалавека дзелавага, энергічнага, бліскучага спецыяліста. Гуманная прафесія ў доктара Яраша: ён хірург, ён вяртае людзям здароўе. Яшчэ больш прыкметны ў ім душэўная чысціня, гарачая самаадданасць, гатоўнасць да самаахвярнасці.

І. П. Шамякін заўважыў аднойчы: «Без біяграфіі няма пісьменніка... Гэта правільна... Але, відаць, справядліва і тое, што надыходзіць час, калі біяграфія пісьменніка—гэта яго творы». Таму сёння, гаворачы пра Івана Шамякіна, мы больш за ўсё і гаворым пра яго кнігі. А кнігі з'яўляюцца адна за другой. Зусім нядаўна, здаецца, стаў на паліцы кнігалюбаў раман «Снежныя зімы», а на пісьмовым сталі ўжо ляжалі старонкі новай аповесці «Браняпоезд «Тава-рыш Ленін»...

Кнігі І. Шамякіна выдаюцца вялікімі тыражамі, і ўсё роўна іх просяць, заказваюць. Людзей вабяць гранічная шчырасць размовы, праўдзівасць, праблематычнасць.

Шмат клопатаў у Івана Пятровіча не толькі творчых, але і грамадскіх, службовых. Ён—паважаны ўсімі кіраўнік Саюза пісьменнікаў, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР, член Мінскага абкома партыі, член Беларускага камітэта абароны міру. Яго ведаюць і любяць рабочыя і міністры, вучоныя і людзі мастацтва. Яму пішуць як дэпутату, як добраму і чуламу чалавеку. Старая маці з болей расказвае пра нешчаслівае кахання дачкі. Прасяць падтрымкі малады артыст і пачынаючы літаратар. Клубны работнік з раёна скардзіцца на недахоп беларускай літаратуры ў кніжным магазіне... Ідуць і ідуць пісьмы ад чытачоў. Тады, летам, Марыя Філатаўна збіралася паказаць мне... мех пісьмаў, але разгубілася я: не здолею ўсе прагледзець!

Іван Пятровіч Шамякін—славуты пісьменнік і проста добры чалавек, за што любім яго мы, калегі маладзейшыя і старэйшыя, за што любяць яго чытачы.

Еўдакія ЛОСЬ

РОДНЫ ХЛЕБ

Урывак з кінааповесці „Эшалон у Германію“

Мал. Ю. Пучынскага

Іван Шамякін нядаўна закончыў кінааповесць „Эшалон у Германію“ — з часоў грамадзянскай вайны. Трэба спадзявацца, што пройдзе нямнога часу, і ўсе мы ўбачым яе на экранх рэспублікі. А пакуль — да слаўнага юбілею пісьменніка — прапануем чытачам „Работніцы і сялянкі“ ўрывак з кінааповесці Івана Шамякіна.

ды, ад хвалявання. Ён абураны такім зваротам — на ты — да яго, афіцэра. Адказвае з хлапчуковай дзёрзкасцю:

— Мне трэба.

— Куды табе трэба?

— Вы мне не тыкайце! Тут мой бацька.

— Хто? — спакойна, як бы не пачуўшы суровага папярэджання, пытае матрос.

незвычайнай справай: дзеляць буханку хлеба сялянскай выпечкі з бурштынавай апетытнай скарынкай.

Лукашэвіч, убачыўшы гэты хлеб, глытае галодную сліну.

Буханка ўжо разрэзана, але — здалёк відно — не на роўныя палавіны.

Матрос адным позіркам акідае вымушанага наведвальніка і, відаць, адразу

станцыі ёсць прадстаўнік Камітэта дапамогі палонным.

— Я... я — аршанін.

— Значыцца, дома ўжо? Ёсць з чым павіншаваць! — шчыра радуецца матрос за чалавека. — Праходзь. Сядзі. Знаёміцца будзем. Я таксама — лічы — аршанін. З Дуброўны.

Разгублены Лукашэвіч трохі нясмела падыходзіць да стала, яго бянтыжыцца такое панібратства, такі зварот. Латыш узіраецца ў прапаршчыка. Пазнае.

— Сын тэлеграфіста? Во бацьку ратасць будзе!

Лукашэвіч знясілена апускаецца на крэсла каля стала, выцірае па-салдацку пот з ілба. Гэта знясіленне ад шчасця пасля душэўнага напружання і трывогі. Значыцца, жывы бацька.

— Так я пайшоў, Таніла Іванавіч. Заўтра — на Маскву. Тровы павязу.

Яны астаюцца ўдзвух, камісар станцыі і былы афіцэр царскай арміі, далёкі яшчэ ад усяго таго, што адбылося тут, на радзіме.

Лукашэвіч успамінае пра пусты мяшок, сарамліва скідае яго з пляча на падлогу. Яму хочацца мець перад гэтым бальшавіком найлепшы выгляд, трымацца з гонарам афіцэра.

Даніла Івашчанка садзіцца за стол, разглядае прапаршчыка, быццам хоча пранікнуць у нутро і ўбачыць, што за чалавек вярнуўся ў Савецкую Расію, куды можа падацца гэты афіцэрскі, на чый бок стане ў рэвалюцыі.

— Ну, як там нашы? Галадаюць? — пытае камісар.

— Галадаюць. Салдаты мруць з голаду.

— Да-а-а... Буржуі не накормяць. Можна цяпер лягчы трохі будзе нашым. Па ўказанні таварыша Леніна пасылаем хлеб для палонных. Вунь эшалон стаіць, — камісар ківае на акно, за якім сапраўды відны вагоны. — Заўтра перадаем немцам. Трыццаць тысяч пудоў.

— Трыццаць тысяч пудоў хлеба для палонных! — з недаверам, здзіўленнем і радасцю перапытвае Лукашэвіч.

— Але. Во дакументы, — камісар кладзе цяжкую далану на вялікі канверт, што ляжыць збоку. Адрес: Берлін... Міжнародная камісія... Не, не камісія, фу, чорт, забываю. Місія. Місія Чырвонага Крыжа. Нялёгка, я табе, брат, скажу, адрываць гэты хлеб ад галоднага пралетарыята. Самі — убачыш — галадаем.

Лукашэвіч мімаволі кідае позірк на газету, у якой загорнуты хлеб.

Камісар ловіць гэты позірк.

— Мы яшчэ нічога, у нас навокал — сёлы. А паглядзі, што робіцца ў Маскве, у Піцеры, — кажучы гэта, Івашчанка разгортвае газету, адламае ладны кавалак хлеба, падае прапаршчыку. — На, еш.

Лукашэвіч ажно ўзімаецца за крэсла, ён страшэнна збянтэжаны і нават абураны.

— Што вы!

— Не саромейся. Я хадзіў у плаванне, дык ведаю, які ён салодкі, калі вернешся, першы кус роднага хлеба. Удыхнеш яго — адразу перад вачамі ўсё роднае...

Непрыкметна для сябе прапаршчык бярэ хлеб, але не есць, не ведае, куды падзець яго, хоць у палоне добра пазнаў цану хлеба, а таму трымае яго з пашанай. Сапраўды, першы хлеб радзімы. Які ён будзе? Салодкі, горкі?

— Еш, еш. Бачу ж — згаладнеў.

Лукашэвіч адкусвае кавалак і... не можа пракаўтуць, з вачэй сыплюцца

— Лукашэвіч. Тэлеграфіст.

— Няма тут такога.

— Няма? — прапаршчык спалоханы, расчараваны: ён марыў, што адразу, выскочыўшы з вагона, сустрэнецца з бацькам. Дзе ж ён? Можна расстрэлілі бальшавікі?

Тым часам матрос, аглядаючы нечаканага гасця, у паўзмроку калідора звярнуў увагу на афіцэрскія пагоны. Здзіўлена свіснуў.

— А ты што за гусь? Адкуль прыляцеў?

— Я вам не гусь!

— Ты не гусь, ты — певень, — лагодна адказвае матрос, але тут жа даволі красамойна перасоўвае кабуру браўнінга з боку наперад, на живот, загадвае:

— А ну, пайшли са мной!

Праводзіць Лукашэвіча па калідоры. Адчыняе дзверы, крычыць:

— Камісар! Разбярся, чаго хоча гэты суб'ект!

Лукашэвіч уваходзіць у вялікі пакой з закратаванымі вокнамі. Аглядаецца са здзіўленнем: пакой знаёмы, як усё тут, але шмат што змянілася.

Каля стала — двое: такі ж матрос, як вартавы, нібы дваінік, толькі ў гэтага кабура драўляная і вісіць нізка, ля калена; другі — чыгуначнік з сівымі вусамі, у зашмальцаванай форме. Яны заняты

зразумёўшы, хто гэта, зноў паварочваецца да чыгуначніка.

— Не, Ян Карлавіч, так несумленна. Папалам дык папалам.

— Таніла Іванавіч, не тумай ты пра гэта, — у чыгуначніка латышскі акцэнт, знаёмы Лукашэвічу, бо на чыгуны было нямала латышоў, асабліва тут, у Оршы. — Мне ж прасцей тастаць. Спыню састаў ля вёсачкі, пітончык карасіну вынесу — і хатова, ёсць хлеб і та хлепа ёсць.

— Арышту я цябе за спекуляцыю, — кажа матрос нібыта строга, але адчуваецца, што паміж імі вельмі шчырыя і сардэчныя адносіны.

Латыш смяецца:

— Холат — не цётка, усяму навучыць, — і з бацькоўскім клопатам: — Бяры, бяры, не ламайся. Знаю — не адзін з'ясі.

Латыш загортвае большую паўбуханку ў зачытаную газету, кладзе на край стала, меншую — засоўвае ў скураную торбу. Лукашэвіча крыўдзіць такая няўвага да яго. Хамы! Хлеб ім важней за чалавека.

Нейкі момант ён сапраўды падобны на задзірыстага пеўня, гатовага кінуцца ў бойку.

Але яго апярэджвае матрос спакойным запытаннем:

— З палону? Віншую са зваротам. На

буйныя слёзы. Ён не саромеецца іх, сваіх слёз, сваёй слабасці. Няхай бальшавік бачыць яго слёзы. Урэшце, гэта не прыніжэнне перад камісарам, бо хлеб не яго, хлеб — роднай зямлі, вырашчаны рукамі тых салдат, з якімі ён, прапаршчык, абараняў гэтую зямлю.

Івашчанка апускае вочы, далікатна робіць выгляд, што не бачыць слёз госця. Кажы пра іншае:

— Пагоны... У нас іх не носяць.

— Не! — амаль крычыць Лукашэвіч і кладзе надкусаны хлеб на стол.

У гэтым «Не!» — увесь боль перажытых пакут і юнацкая ўпартасць — не скарыцца, не прыняць тых змен, якія зрабілі бальшавікі.

Камісар лагодна ўсміхаецца.

— Я разумею вас, — чамусьці ён пераходзіць на «вы», і гэта адразу насцярожвае і адначасова ўтаймоўвае натапыранага прапаршчыка. — Вам хочацца з'явіцца дадому ў форме. Калі ласка. Але калі па дарозе сустранецца былыя салдаты — не любяць яны ў пагонах — тлумачце, што вы толькі з палону.

— Дзякую.

Прапаршчык па-вайскаваму ўстае, стукае абцасамі.

— Хлеб вазьміце. Не грэбуйце.

Лукашэвіч зноў вагаецца — браць ці не браць?

У гэты момант адчыняюцца дзверы. Нехта пытае па-нямецку:

— Можна ўвайсці?

Лукашэвіч уздрыгвае, імкліва паварочваецца.

На парозе — стары чыгуначнік, падобны на латыша, які нядаўна выйшаў з пакоя. Такі ж мундзір, толькі па колеры трохі адрозніваецца. Машыніст. Прафесія робіць людзей падобнымі адзін на аднаго.

— Бітэ, — запрашае камісар.

Немец зачыняе за сабой дзверы і з парога кажа:

— Я маю важнае для савецкіх улад паведамленне.

Івашчанка не разумее, паціскае плячамі, глядзіць на Лукашэвіча. Той перакладае.

Камісар скрабе патыліцу.

— Э, чорт, паслаў я свайго тлумача ў горад. Важнае, кажа? — і раптам адважваецца. — Перакладай, прапаршчык! Толькі, калі акажацца ваеннай тайнай... Разумееш? Мір мірам, а тайна можа быць.

Магчыма, юнацкая цікаўнасць прымушае Лукашэвіча згадзіцца на ролю перакладчыка ў камісара. Ён звяртаецца да нямецкага машыніста:

— Пан камісар вас слухае.

— Чыноўнік вашай перадачнай камісіі... гэтак высокі, — паказвае рост — вышэй за сябе, пасля нахіляецца і праводзіць рукамі па халявах сваіх ботаў, — у крагах жоўтых... перадае нашаму ваеннаму ўпраўленню вагоны... Вашы... Перадае дзесяць, а накладную на зварот падпісвае на сем ці восем. І так не адзін раз. Нямецкія чыгуначнікі абураюцца. Гэта ж вялікая падласць — рабаваць сваіх!..

Просты і добры камісараў твар усё больш хмурнее, робіцца суровым, злым. Рука цягнецца да кабуры, паднімае калодку. Важыць кабуру, быццам прывярае, ці на месцы набой, ці не выцягнулі знянацку зброю рэвалюцыі.

Лукашэвіч сочыць за іграй грубых, з пачарнелымі пазногцямі пальцаў на калодцы кабуры.

«АПРАНАЦЬ ЛЮДЗЕЙ — МАЯ ПРАФЕСІЯ...»

...Аўтару гэтых радкоў нядаўна давялося зрабіць турысцкае падарожжа па краінах Еўропы. Трыццаць шэсць чалавек было нас з Беларусі — урачы, настаўнікі, журналісты, работнікі сельскай гаспадаркі. І кожны па меры магчымасцей цікавіўся галіной сваёй уласнай прафесіі. Але жанчыны — тут ужо нічога не зробіш, мы застаемся жанчынамі ўсюды, нават у чужых, далёкіх краінах, — усе без выключэння цікавіліся яшчэ і модамі, адзеннем: што носяць у Парыжы, як апранаюцца ў Даніі, чым мы, рускія, вылучаемся або не вылучаемся па стылі адзення ад людзей замежных краін.

Жанчыны — жанчынамі, але вось чаму гэты немалады і сур'ёзны мужчына таксама ўважліва ўглядаецца ў крой і стыль адзення, чаму гартае старонкі часопісаў мод?

Сакрэт адкрыўся проста.

— Я дырэктар швейнай фабрыкі, — сказаў Іван Міхайлавіч Старацкі. — Апранаць людзей — мая прафесія. І апранаць прыгожа.

І гэта прагучэла з добрым гонарам, з пачуццём вельмі каштоўным для прадстаўніка кожнай прафесіі: маўляў, тое, што я раблю, гэтак жа важна, як карміць людзей, як лячыць іх... І падумалася: калі дырэктар швейнай фабрыкі ставіцца да сваёй справы вось так, значыць... Значыць, пасля прыезду на Радзіму першая камандзіроўка — у Маладзечна. Хіба можа карэспандэнт жаночага часопіса ўпусціць такі выпадак?

...І вось — Маладзечна. Былы заходнебеларускі горад, дзе пры панскай Польшчы амаль не было сваёй прамысловасці, не было і гэтай фабрыкі і суседніх з ёю заводаў. Фабрыка забяспечвае працай жаночыя рукі. Жаночыя рукі!.. Рукі краўчых, швачак, закройшчыц, вязальшчыц...

Мы ідзем з цэха ў цэх, з майстэрні ў майстэрню, ідзем то з Іванам Міхайлавічам, то з парторгам фабрыкі, то са старшым майстрам. У жаночых руках — чыёсьці будучае адзенне: ці то сукенка, ці паліто, ці шарсцяная кофта, ці бялізна. Паглядзіш на гэтае адзенне, на рукі жанчын, на іх твары — і міжволі адчуваеш: вось зараз, вось у гэтую хвіліну, людзі робяць вельмі важную, вельмі сур'ёзную для іх справу. Робяць як сапраўдныя майстры. Яны любяць сваю прафесію і ганарацца ёю: апранаюць чалавека!

Ці не адсюль і першае месца, якое заняла фабрыка ў сістэме аднародных прадпрыемстваў? І пераходны Чырвоны сцяг вобласці. І добрая слава ўсяго калектыву! Усяго — і многіх асобных майстроў адзення.

— Антонавіч, пашыйце мне паліто! — Дзяўчына з пакетам у руках пераняла ля дзвярэй чалавека з «сантыметрам».

— Але сёння не мой прыёмны дзень, — спрабуе адбіцца ад яе

«Антонавіч», Баляслаў Антонавіч Грышкевіч, адзін з лепшых закройшчыкаў верхняга адзення. Гэтае «Антонавіч», такое сваё, мясцовае, і ўмольныя вочы дзяўчыны... Здаецца, ад таго, хто пашые ёй паліто, залежыць яе далейшы лёс, бо гэта ж першае «дарослае» паліто ў яе жыцці!

— Ну, добра, добра. Скажыце, няхай афармляюць заказ, — не вытрымаў Антонавіч.

Фабрыка мае тры атэлье ў горадзе, 4 атэлье і 8 майстэрняў у вёсках. У цэхах масавага пашыву шыецца спецвопратка: адзенне па заказах сельскагаспадарчых тэхнікумаў, спецыяльных школ, арцелей. У атэлье прымаюцца індывідуальныя заказы, тут шыюць паліто, сукенкі, капелюшы, пальчаткі, бялізну.

Пакуль мы не перайшлі на іншы ўчастак, назавем яшчэ прозвішчы лепшых закройшчыкаў фабрыкі, да якіх, вось гэтак жа, як і да Антонавіча, ідуць і ідуць людзі. Леанід Антонавіч Пура, Рэнюс Іванавіч Шэмес — гэта мясцовыя «кіты», закройшчыкі верхняга адзення. Ну, а калі пашыць сукенку трэба — тут просяць Кацярыну Віктараўну Казакевіч. Краўчыхазорка сваёй прафесіі, самая папулярная ў горадзе!

...Памятаю, аднойчы ў час нашага падарожжа нехта з жанчын з празмерным захапленнем расхвальваў шарсцяныя кофты на вітрыне замежнага магазіна: «Ах, які ўзор! Якая вязка!» Іван Міхайлавіч таксама спыніўся на момант ля гэтай вітрыны, глянуў і спакойна, без асаблівых эмоцый, прабасіў:

— Прыязджайце да нас у Маладзечна. Ubачыце не горшыя...

Падумалася: крышку хопіў цераз край чалавек. Маладзечна, правінцыя — і раптам не горшыя, як тут, у «самым цэнтры Еўропы»?

І вось...

— Наш трыкатажны цэх...

Ён невялікі, гэты цэх. Чалавек мо трыццаць, не болей, схіліліся над вязальнымі апаратамі. Тут цішыня, тут тая асаблівая атмасфера спакойнай сканцэнтраванасці, якая бывае там, дзе ў працы людзей патрэбны і ўважлівасць, і натхненне. Нехта лічыць петлі... Нехта на хаду стварае зусім новы ўзор...

— Вам падабаецца гэтая кофточка? Ажурная... А гэтая? А вось гэты ансамбль? Світэр, трыко, шапка і рукавічкі?

І яшчэ, і яшчэ... Майстар цэха Антаніна Бандарэнка кладзе на стол адну рэч, другую, называе іх аўтараў, людзей, якія прыдумалі фасон, узор, выканалі сваю задуму. А я тым часам успамінаю вітрыны замежных магазінаў, успамінаю кінутыя быццам мімаходзь словы: «Прыязджайце ў Маладзечна». Не, не пахваляўся тады Іван Міхайлавіч!

— Вось гэты чорна-белы ансамбль выканала Любоў Аляксееўна Чаеўская, гэта — праца Зіны

Абрамчык, гэта — Іры Свяціцкай, гэта — Наташы Ясевіч...

Сустрэча з творчасцю — заўсёды радасць, заўсёды свята. І ў майстэрні мастака, і ў кабінёце пісьменніка, у канструктарскім бюро інжынера — і ў сціплым цэху не надта вядомага атэлье. Гэтыя ажурныя кофточкі, гэтыя світэры з узорами і арнаментамі, і гэты элегантны «чорна-белы ансамбль» маглі б упрыгожыць вітрыну самага шыкоўнага магазіна ў «самым цэнтры Еўропы». Вось вам і правінцыя!..

І зноў той жа вывад, які настойліва дыктуе жыццё: натхнёнасці і ўмельства нашым майстрам не пазычаць. Жаданне апранаць людзей прыгожа ў іх таксама ёсць.

І яшчэ два словы ад імя фабрыкі.

— Мы распрацавалі і выканалі мадэль спецыяльнага адзення для жанчын, занятых у сельскай гаспадарцы: даярак, птушніц, свінарак, камбайнераў. Вось, паглядзіце, хіба непрыгожы гэты камбінезон са светла-блакітнага лёну, кофта і касыначка ў тон да яго? Пашылі такое адзенне пакуль што толькі для рабочых саўгаса «Любаньскі». Гатовы прыняць заказы для іншых калгасаў і саўгасаў. Даем аб'явы за аб'явай у мясцовую газету, напрошваемся самі, але заказаў пакуль што няма. Дзіўна...

І сапраўды — дзіўна. Дык вось, ведайце, калгасныя і саўгасныя жывёлаводы і механізатары: ёсць спецыяльная пастанова ўрада, якая абавязвае вашых кіраўнікоў і прафсаюзных работнікаў сельскай гаспадаркі клапаціцца аб вашай рабочай вопратцы. А Маладзечанская швейная фабрыка гатова пашыць для вас выдатнае адзенне. І, безумоўна, не толькі рабочае. Гэта толькі адна з тых паслуг, якія аказвае фабрыка насельніцтву.

А вось яшчэ адна. Кожны дзень з варот фабрыкі выезджае аўтобус. Едзе па вёсках, калгасах, саўгасах, і шафёр аўтобуса прымае заказы, развозіць гатовыя кофты, світэры, шарсцяныя трыко.

— Насіце на здароўе!

Людзі задаволены: у дом да іх прыходзяць паслугі — і якія паслугі! Яшчэ зусім нядаўна пра гэта можна было толькі марыць.

А ў прыёмнай атэлье не зачыняюцца дзверы... Людзі любяць прыгажосць і шануюць тых, хто яе стварае.

А. УЛАДЗІМІРАВА

— Прыгожая кофточка, праўда? — Прыемна ўбачыць зробленую табою рэч на плячах сяброўкі.
Фота Ул. Вяхоткі.

Анджэла Дэвіс у руках служак «свабоды».

шая агульнаацыянальная дэманстрацыя жанчын за роўнасць у галіне працы і адукацыі...», — падкрэслівае заакіяніскі часопіс «Ньюсуік».

Як адзначаецца ў заяве Нацыянальнай жаночай камісіі Камуністычнай партыі ЗША, «жанчыны рабочага класа — найбольш эксплуатаемыя жанчыны ў нашым грамадстве. Асабліва цяжкае становішча негрыцыянак, пуэртарыканак, «чыкана» (амерыканцы мексіканскага паходжання) і індзейскіх жанчын». І такі вывад неабвержна пацвярджаецца многімі фактамі.

Амерыканскі часопіс «Палітыкл аферс» піша: «Жанчын у ЗША не толькі эксплуатауюць у такой ступені, як і ўсіх працоўных, але існуюць яшчэ і асобыя формы эксплуатацыі, якія ўжываюцца толькі ў адносінах да жанчын». У агульнаацыянальным маштабе, уключаючы ўсе работы і пасады, сярэдняя заробатная плата жанчын, якія працуюць, складае толькі 60 працэнтаў сярэдняй зарплаты мужчын. Канторская работа заўсёды лічылася галіной, дзе працуюць пераважна жанчыны. 7,5 млн. жанчын выконваюць у ЗША тую ці іншую канторскую работу. І нават тут іх заробатная плата роўная 66,2 працэнта зарплаты мужчын, якія выконваюць тую ж работу...

Амерыканская эканоміка перажывае

Сацыяльныя навалы, якія ўзрушваюць цяперашнюю Амерыку, паказваюць, што такія прапагандысцкія трукі ўжо не дзейнічаюць. Прыклад сацыялістычных краін, і перш за ўсё Савецкага Саюза, з'яўляецца натхняючым прыкладам для працоўных капіталістычнага свету, узнімае іх на барацьбу супраць несправядлівасцей буржуазнага грамадства. Гэта ў поўнай меры адносіцца і да жанчын-працаўніц.

Чым жа адказваюць кіруючыя колы Амерыкі? Іх палітыка — гэта сумесь дэмагагічных жэстаў і адкрытых пагроз. Прэзідэнт Ніксан, напрыклад, 50-ю гадавіну прадастаўлення жанчынам ЗША права галасу адзначыў апублікаваннем пракламацыі, у якой абяцае прадаставіць жанчынам «больш шырокую ролю» ва ўсіх сферах сучаснага жыцця. Але ж гэта не падмацавана ніякімі канкрэтнымі справамі. Больш таго, робіцца ўсё, каб і надалей захаваць няроўнасць жанчын. З 1923 года ў розных камісіях сената ЗША марынуецца 26-я папраўка да канстытуцыі, якая абвешчае роўнасць усіх грамадзян незалежна ад полу. Прычына такой «аператыўнасці» зразумелая: на розніцы ў зарплате капіталісты зарабляюць велізарныя барышы.

Усё часцей карны апарат амерыкан-

ПАД ЦЕНЕМ СТАТУІ СВАБОДЫ

Перад уваходам у Нью-Йоркскі порт стаіць велізарная статуя. У ясны сонечны дзень яна відаць здалёку. Шматметровая скульптура жанчыны з высока ўзнятым факелам павінна сімвалізаваць, на думку амерыканскіх улад, дух Новага Свету. «Статуя свабоды», — так напышліва завецца гэтая скульптура. Яна даўно ўжо зрабілася аб'ектам горкіх насмешак з боку ўсіх, хто знаёмы з сучаснай рэчаіснасцю ў ЗША. Нездарма кажуць, што «Статуя свабоды» павярнулася спіной да сваёй краіны...

Гэтая скульптура шмат пабачыла на сваім вяку. Але нядаўна адбылася падзея, унікальная па сваім характары. 60 амерыканскіх жанчын «захапілі» статую і прымацавалі да яе лозунг, на якім быў надпіс: «Жанчыны свету, аб'яднавайцеся!» Адна з удзельніц гэтай «аперацыі» заявіла: «Мы выбралі гэтую статую, бо яна, на жаль, сімвалізуе абстрактную ідэю свабоды, а мы ў жыцці не з'яўляемся свабоднымі».

Магчыма, сам па сабе гэта невялічкі эпізод. Але ў ім, нібы ў кроплі вады, адлюстравалася рост баявой актыўнасці жаночага руху ў цытадэлі імперыялізму. Усё гучней і гучней за акіянам галасы працоўных жанчын у абарону сваіх правоў, супраць беспрацоўя, за неадкладнае спыненне вайны ў В'етнаме і вывад амерыканскіх войск з Індакітая.

Надоўга запомніцца амерыканцам 26 жніўня 1970 года. У гэты дзень 50 гадоў назад была прынята 19-я папраўка да канстытуцыі ЗША, якая прадастаўляла жанчынам права галасу. Праз паўстагодзя сотні тысяч амерыканак выйшлі на вуліцы гарадоў, каб прыняць удзел у 24-гадзіннай забастоўцы. «Гэта была пер-

сур'ёзная эканамічная цяжкасць. Скарачаецца вытворчасць, закрываюцца многія фабрыкі і заводы, на вуліцы выкідаюцца тысячы людзей. Падлічана, што ўзровень беспрацоўя сярод жанчын удвая вышэй сярэдняга ўзроўню. «Мы ледзьве зводзім канцы з канцамі», — заявіла, напрыклад, місіс Рэйер, адна з удзельніц агульнаацыянальнай забастоўкі. — Зарплаты мужа не хапае, а мне не ўдаецца знайсці работу. Дзеці вымушаны кінуць вучобу».

Яўная і непрыкрытая дыскрымінацыя шырока распаўсюджана не толькі ў эканамічнай галіне. Сярод амерыканскіх урачоў толькі 9 працэнтаў жанчын, сярод інжынераў усяго 1 працэнт, сярод юрыстаў толькі 3 працэнты. У амерыканскім сенате мінулага склікання са 100 сенатараў была толькі адна жанчына, а з 435 членаў палаты прадстаўнікоў іх было ўсяго 10.

У ЗША зараз налічваецца 50 штатаў, і толькі ў шасці з іх па закону жанчынам пры цяжарнасці прадастаўляецца фармальны водпуск на 6—8 тыдняў, прычым прадпрыемальнікі не абавязаны аплачваць яго і захоўваць за работніцай яе месца. Карэспандэнт англійскай газеты «Дэйлі мейл» у Нью-Йорку блісказаў нядаўна, колькі каштавала яго сям'і нараджэнне дзіцяці. За ложка ў радзільным доме давалася заплаціць 414 долараў (372 рублі). ганарар урачу склаў 500 долараў (450 рублёў). Усяго ж быў прад'яўлен рахунак на 1300 долараў, г. зн. прыкладна 1180 рублёў.

А кіраўнікі гэтай краіны хваляцца «свабодай», «дэмакратыяй», спрабуюць выдаць свой лад ледзь не за ўзор для іншых!

скага імперыялізму абрушваецца з рэпрэсіямі на тых, хто ўзнімае свой голас у абарону сваіх правоў, выкрывае злачынствы імперыялізму. Гэта яскрава відаць на лёсе 26-гадовай выкладчыцы Анджэлы Дэвіс, якая стала ахвярай палітычнага тэрору. Анджэла адкрыта і смела заявіла, што яна — камуністка і не адмовіцца ад сваіх пераконанняў. І тады пайшлі санкцыі: спачатку яе выгналі з Каліфарнійскага ўніверсітэта, дзе яна працавала над дысертацыяй, а затым сфабрыкавалі абвінавачванне ў «забойстве і крадзяжы». Два месяцы агенты ФБР шукалі яе па ўсёй краіне, яна была ўнесена ў спіс «самых небяспечных злачынцаў». У кастрычніку 1970 года шпікі высачылі яе і арыштавалі. Справа Анджэлы Дэвіс — гэта эпізод у шырокай кампаніі цкавання і запалохвання тых, хто выступае за справядлівасць, супраць імперыялістычнай палітыкі кіруючых колаў ЗША.

Усе сумленныя людзі выступаюць у абарону амерыканскай патрыёткі. Узнік «рух у абарону Анджэлы Дэвіс», куды ўваходзяць людзі розных рас.

У галоўным аплоце імперыялізму расце і пашыраецца рух супраць дыскрымінацыі жанчын, за іх сапраўднае раўнапраўе. Гэта сімвал часу. У сваёй спецыяльнай заяве Кампартыя ЗША падкрэсліла, што «барацьба супраць вайны, расізму і за вызваленне жанчын ад эксплуатацыі павінна быць асноўным зместам руху за прадастаўленне поўных правоў жанчынам».

Г. НАВІЦКІ

ВОЎК І СЯМЁРА КАЗЛЯНЯТ

Нямецкая казка

Гэтую гісторыю пра ваўка і семярых казлянят вы, напэўна, яшчэ не чулі.

Жыў-быў на свеце шэры страшны воўк. Калі ён злаваўся, то шчэрыў зубы, злосна тапырыў хіб і наравіў каго-небудзь з'есці.

І жыла-была мама-каза. У яе было сямёра казлянят. Аднойчы яна сказала ім:

— Дарагія дзеці, я хачу паехаць на возера і налавіць вам шакаладных рыбак. Вы ў мяне вялікія, смелыя, але ўсё роўна не адчыняйце дзверы ваўку, калі ён пастукае.

Мама-каза завяла матор свайго аўтамабіля, прычапіла да машыны бочку і падвесіла выратавальны круг. На ўсякі выпадак. Мала што можа здарыцца. Ды яшчэ, вядома, узяла вудачкі. Бо толькі вудачкамі можна лавіць шакаладных рыбак.

Як толькі мама-каза паехала, казляняты селі каля тэлевізара. «Фільм, напэўна, сумны», — сказала самае маленькае казлянё. Тут пачуўся стук у дзверы.

— Адчыніце, дарагія дзеці! — крыкнуў хтосьці грубым і страшным голасам. — Ваша любімая матухна вярнулася і сёе-тое прынесла.

— Гэта не наша мама, — адказалі казляняты. — Наша мама гаворыць ласкава. А ў цябе голас, як у водаправоднай трубы. Ты страшны воўк. Мы цябе пазналі.

Воўк пабег у магазін, купіў кактус з вялікімі іголкамі, умомант з'еў яго, і голас зрабіўся тонкім. Воўк зноў пабег да дома казлянят. Пастукаў у дзверы і загаварыў голасам мамы-казы. Але асцярожныя казляняты ўскараскаліся на падаконнік і зірнулі ў фортку.

— О, — сказалі яны, — ты не наша мама. У цябе шэрая поўсць і сінія лапы, а ў нашай мамы чорныя ножкі і поўстачка белая. Ты злосны воўк.

Яшчэ больш зазлаваў воўк, пабег на млын, купіў мукі, сунуў абедзве лапы ў мех... Калі ён зноў паклікаў, казляняты паверылі, што прыйшла іх мама, і адчынілі дзверы. Воўк рынуўся ў дом і ўбачыў на сталё шакаладны пудзінг. Адразу праглынуў яго, а малых казлянят засунуў у каробку ад пудзінгу. Толькі самае маленькае казлянё паспела схаватца.

А неўзабаве вярнулася мама-каза. Вельмі гаравала яна, што воўк схапіў дзяцей. Маленькаму казляняці яна дала бэзавы чай, бо ў яго балеў живот, а сама паклікала суседа-сланя і пабегла з ім у лес. На палянцы спаў воўк, побач стаяла каробка. Мама-каза хуценька развязаў яроўку, і казляняты выскачылі з каробкі! Тут прагнуўся воўк. Але сланяня спрытна схапіла яго хобатам і падкінула ўгару, ды так высока, што воўк апынуўся на воблаку. І да гэтай пары ён там. Вые, дрыгае лапамі, ды ніхто не хоча дапамагчы злоснаму ваўку спусціцца на зямлю.

Георгій ЛАДОНШЧЫКАУ

Перастараўся

Абіраў ранкам бульбу

сядзеў — як да лаўкі прырос.
Але бульбы набралася —

а шалупак —
дык цэлы воз!

Алёшка,
трошкі,

Слон на трэніроўцы

Важкі слон
рашыў гімнастам,
цыркавым артыстам стаць.
Не бяда, што трэба часта
перакладзіны мяняць!

Таптыгін вучыцца

Міша, Міша, не спяшы,
акуратненька пішы.
Лапаю не націскай,
карандаш свой не зламай!

Сцэна са спектакля па п'есе Івана Мележа «Людзі на балоце» ў выкананні лаўрэата Усесаюзнага конкурсу Мазырскага народнага тэатра.
Фота Ул. Лупейкі (БелТА).

Валянціна Цмыга (справа) і Іна Паўлава працуюць на Пінскай фабрыцы мастацкіх вырабаў. Яны робяць сувеніры з бяросты.

Фота В. Германа (БелТА).

ДВА ПАДЫХОДЫ

«Мы, работніцы цэха мастацкага шкла Барысаўскага шклозавода імя Дзяржынскага, заўсёды працавалі ў дзве змены, а цяпер, пасля рэканструкцыі завода, нас перавялі на тры змены. Мы наносім на крышталі дробны малюнак. Рабіць гэта ў начную змену вельмі цяжка. На заводзе працуем па дваццаць, дваццаць пяць гадой. Іншай працы сабе і не ўяўляем. Просім дапамагчы нам».

«Жывем і працуем мы з мужам на Жодзінскім аўтазаводзе, працуем пазменна. А дома ў нас застаецца сыноч, яму два з палавінай гады. Мы з мужам на розных зменах, таму пакідалі сына ненадоўга. Усё ішло добра, але вось у нас у прэсавым цэху ўвялі трэцюю змену, і ўсё перамянілася... Дзіця больш як на гадзіну трэба пакідаць адно, ды яшчэ ноччу. І пакідаем. Уявіце, якая пасля гэтага ад мяне карысць на рабоце! Можна, вы што-небудзь параіце?» — піша нам І. Бухавец з Жодзіна.

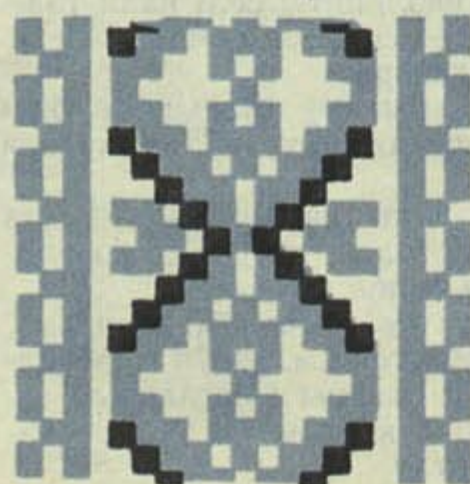
Два пісьмы. Ад розных жанчын, з розных гарадоў, з розных прадпрыемстваў.

Можна спаслацца на параграф 69 «Асноў заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік аб працы», дзе сказана: «Прыцягненне жанчын да работы ў начны час не дапускаецца, за выключэннем тых галін народнай гаспадаркі, дзе гэта выклікаецца асобай неабходнасцю і дазваляецца ў якасці часовай меры».

Выводзіцца ёсць вытворчасць. У яе свае законы. Іх не адменіш!

Можна было б адказаць на пытанні так. (Між іншым, некаторыя кіраўнікі прадпрыемстваў і абмяжоўваюцца такім адказам.) А можна зрабіць інакш. Узяць камандзіроўку і выехаць на месца. Паспрабаваць разабрацца.

І вось мы разам са старшынёй заўкома Барысаўскага шклозавода імя Дзяржынскага

ходзім па прадпрыемстве. Састайны цэх, цэх механізаванай вытворчасці, цэх мастацкай апрацоўкі шкла... Першы крыху нагадвае млын: усё нібы прыпудрана мукой, у вялізных чанах рыхтуецца сумесь для будучага шкла. Тут упраўляюцца ўсяго некалькі чалавек. Больш людна, але таксама прасторна ў цэху, дзе аснова працэсу—выдзымвальны аўтамат «ВС-24», які кожную секунду ставіць жалезнымі пальцамі на канвеер чарговую шклянку. Некалькі работніц абразаюць пры дапамозе другога аўтамата шкляны каўпачок, «затапляюць» край, і шклянка рухаецца на мастацкую апрацоўку. Тут яе аздобяць палоскамі керамічных фарбаў, і шклянка гатова. А дарога яе чакае далёкая: нашы барысаўскія шклянкі трапляюць аж у Англію.

Цэх мастацкай апрацоўкі шкла нечым нагадвае ткацкі або швейны. (Мусіць, таму, што тут працуюць амаль адны жанчыны, на пяцьдзсят работніц чацвёрта мужчын.) Жанчыны сядзяць за шліфавальнымі станкамі. Абапіраючыся локцямі на спецыяльную падстаўку, алмазчыца (так называюць тую, што наносіць на шкло малюнак) з сілай прыціскае да вострай грані шліфавальнага дыска крышталёвую вазу або блюда (некаторыя рэчы важаць да 6 кг).

Упэўнена, прыгожа працуюць жанчыны. Нездарма ўсе работніцы вельмі даражаць сваёй прафесіяй. «Усё жыццё прайшло на заводзе, тут раслі, тут атрымалі кваліфікацыю, тут людзьмі сталі».

Большасць жанчын ужо не маладыя. Ёсць у іх тварах нешта такое, што паяўляецца з цягам часу ад сутыкнення з хараством, тонкае, адухоўленае.

І тое, што ганарацца сваім прадпрыемствам,— зразумела. Прадпрыемства перадавае, шмат разоў атрымлівала пераходны Чырвоны сцяг саюзага міністэрства, ЦК прафсаюзаў, БРК прафсаюза работнікаў прамбудматэрыялаў.

Ёсць пры заводзе паліклініка з лячэбнымі кабінетамі, душавымі, працэдурнымі кабінетамі. Тут не папракнеш ні заўком, ні дырэкцыю.

Але вернемся да пісьма. Пра тое, што алмазчыцам цяжка працаваць ноччу, на заводзе гавораць даўно, пасля пераходу на трохзменную працу. Не раз ставілі гэтае пытанне на сходах, у гутарках з кіраўніцтвам, на заўкоме. Некаторым гэтая размова ўжо, як кажуць, набіла аскаміну. Да рэканст-

рукцыі прадпрыемства алмазчыцы працавалі ў дзве змены. Тады тут быў адзін корпус, цяпер выраст новы светлы цэх. Мяркуюць яшчэ больш павялічыць вытворчую плошчу: накрыць дахам, абнесці сценамі тэрыторыю паміж двума будынкамі. Лічаць, што гэта дало б магчымасць разгрузіць мастацкі цэх і перавесці алмазчыц на двухзменную працу.

Але дырэктар завода тав. Гайдук трымаецца іншай думкі. Паслухаем яго.

— Вытворчасць крышталю была справай убыткай. Да рэканструкцыі мы варылі яго ў гаршковых печах. Восем гадзін варылі, шаснаццаць — апрацоўвалі. Цяпер мы замянілі гаршковыя печы ваннамі. А ў ваннах печах варка шкла ідзе бесперапынна. Бесперапыннасць працэсу дазволіла зрабіць вытворчасць рэнтабельнай, дала эканамічныя выгады, — як нам адмовіцца ад начной змены? Не будзем мы яе адмяняць, а толькі крыху спросцім малюнак, які наносіцца на вырабы, каб аблегчыць працу. Работа ў начную змену не горшая, чым у першую і другую. Да таго ж, і гэта не малаважна, людзі ў нас добра зарабляюць.

— А калі было б дадатковае памяшканне, можна працаваць у дзве змены? Бо ствараецца ўражанне, што толькі адсутнасць складскага памяшкання прымушае працаваць, як кажуць, «на падхваце», — вырабы адразу з ванна ідуць на алмазную апрацоўку, бо іх няма дзе пакласці.

— Дадатковае памяшканне нам патрэбна, каб размясціць тых, хто займаецца пярвонай апрацоўкай шкла. Цяпер яны вымушаны працаваць побач з печамі, у гарачыні. Не тое, што алмазчыкі. Алмазчыкі — гэта арыстакраты шкляной вытворчасці..

І тое, як гэта было сказана, — катэгарычна, неабвержна, — пераканала, што працягваць размову няма сэнсу.

Гэты тон, гэтая безапеляцыйнасць — самае прыкрае. Можна было б пагадзіцца з дырэктарам, што часовыя цяжкасці, выкліканыя рэканструкцыяй, патрабуюць — зноў-такі часовай! — трохзменнай работы. Калі б у размове яго гучэла жаданне зразумець людзей, якія звярнуліся ў рэдакцыю, жаданне падумаць, пашукаць — няхай не сёння, не зараз, а ў хуткім часе — іншае рашэнне, падштурхнуць думку інжынераў, канструктараў, тэхнолагаў...

Словам, каб быў шчыры неспай і клопат аб людзях.

На жаль, такога няма...

Другое пісьмо — другі завод, Жодзінскі аўтамабільны. Пытанне тое ж. Трэцяя змена. Што скажуць тут?

— Трэцяя змена, — гаворыць намеснік дырэктара па вытворчасці Беларускага аўтамабільнага завода тав. Кавальчук, — крайняя мера. На трэцяй змене прадукцыйнасць працы ніжэйшая. Каб забяспечыць працэс вытворчасці на трэцяй змене, патрабуюцца дадатковы інжынерна-тэхнічны персанал. На трэцяй змене людзі больш стомляюцца, асабліва жанчыны. І нервуюцца. Раніцай ліхаманкава спяшаюцца дахаты, бо трэба выпраўляць дзяцей у школу. Нічога не зробіш, маці ёсць маці.

Карацей кажучы, той, хто стаіць за трэцюю змену, той думае неінжынерна. У прэсавым цэху нашага завода трэцяя змена з'ява-часовая, яна выклікана тым, што мы наладжвалі выпуск новай прадукцыі шырокага спажывання. Як толькі асвоім выпуск гэтай прадукцыі, адразу ж вернемся да работы ў дзве змены. Мяркуем зрабіць гэта ў пачатку 1971 года.

Вось так, па-рознаму, ставяцца да праблемы два кіраўнікі двух прадпрыемстваў. Думаецца, што другі падыход больш правільны. Бо там будзе больш плён працы, дзе больш падрыхтавана глеба. Які кіраўнік атрымае большую аддачу? Той, хто дзейнічае, так сказаць, адміністрацыйна, ці той, хто разам з рабочымі абмяркуе, як зрабіць працу лягчэйшай, а значыць больш прыемнай, а ў канчатковым падліку і больш прадукцыйнай?

Безумоўна, ёсць галіны вытворчасці, дзе трэцяя змена пазбегнуць немагчыма. Аднак існаванне трэцяй змены вызначаецца часам не толькі патрэбамі вытворчасці, але і яе арганізацыяй. І здаецца, што на Барысаўскім шклозаводзе многае залежыць ад дырэкцыі, ад грамадскіх арганізацый. У прыватнасці, заўком павінен больш ініцыятыўна адстойваць інтарэсы жанчын завода. А як думае БРК прафсаюза рабочых прамысловасці будаўнічых матэрыялаў? Спадзяемся, што і ён прыме ўдзел у нашай размове.

Між іншым, калі заўважыў чытач, абодва пісьмы, пра якія вядзецца гаворка, прыйшлі з прадпрыемстваў, дзе работніцы раней працавалі ў дзве змены, а потым былі пераведзены на трохзменны рэжым працы. З гэтай акалічнасці вынікае няхітрая думка: калі жанчына, паступаючы на працу, ведае, што трэба будзе працаваць на трэцяй змене, гэта значыць — сама выбрала. А што, калі трэцяя змена — вынік рэканструкцыі? Канешне, вытворчы працэс павінен удасканалвацца, але ж за кошт механізацыі, а не за кошт пагаршэння ўмоў працы!

У нас у краіне жанчына атрымала найвялікшае права — права на працу. Аднак кожная савецкая жанчына не толькі працаўніца, але і маці, і жонка, і гаспадыня. Святы абавязак яе, жыццёвае прызвание — быць маці, выхавальніцай новых пакаленняў. І трэба заўсёды помніць пра гэтае высокае прызначэнне жанчыны. Памятаць для таго, каб шукаць шляхі палягчэння жаночай працы.

Р. ДЗМІТРЫЕВА

УЗНАГАРОДЫ ВАЛІ ЗАДОРЫ

Для Валі Задоры жыццёвы шлях быў вызначан яшчэ за школьнай партай. Вельмі любіла дзяўчына шыць...

З таго часу мінула чатыры гады. Сёння камсамолка Валянціна Задора — адна з лепшых швачак Бешанковіцкага камбіната бытавога абслугоўвання. Сакратар камсамольскай арганізацыі Ніна Карпенка гаворыць:

— Валя добры, чулы таварыш. Заўсёды ідзе на дапамогу іншым. Зменныя заданні выконвае на 110 працэнтаў. Удзельнічае яна і ў грамадскім жыцці калектыву: з'яўляецца адказнай за культурна-масавы сектар, працуе з душой.

За чатыры гады працы Валянціна Задора стала ў рад перадавікоў. Кожны месяц яе прызываюць у ліку тых, хто перавыканаў план, і гэта невыпадкова. Паспех сам па сабе не прыходзіць. Ён здабываецца ўпартай працай.

Стараннасць Валянціны Задоры не засталася незаўважанай. Яна ўзнагароджана юбілейным медалем «За доблесную працу». А ў сувязі з 50-годдзем камсамолу Беларусі яшчэ адна радасная вестка прыйшла да маладой швачкі. Яе адзначылі Ганаровай граматай Вярхоўнага Савета БССР.

г. п. Бешанковічы.

В. УНУКОВІЧ

БУТЭРБРОД НА СНЯДАННЕ

Раніцой, спяшаючыся на працу, многія абмяжоўваюць свой сняданак бутэрбродам ды шклянкай чаю або кубкам кавы. Увечары, каб менш часу траціць на вячэру, вараць сасіскі, сардэлькі ці пельмені. Тыя ж сасіскі і пельмені часта бываюць і ў абедзеным меню.

Для ўрачоў—спецыялістаў па харчаванні—і снеданне, якое складаецца з бутэрбродаў, і вячэра, абмежаваная сасіскамі або пельменямі, уяўляюцца амаль раўнацэннымі. І тое і другое адносіцца да так званага «бутэрброднага харчавання», якое, на жаль, набыло цяпер вельмі шырокае распаўсюджанне. На жаль, бо менавіта яно, пры доўгім ужыванні, з'яўляецца найчасцейшай і галоўнай прычынай залішняга вагі і атлусцення, стварае ўмовы для парушэння абмену рэчываў у арганізме, спрыяе развіццю ранняга атэрасклерозу, нярэдка выклікае стойкія гастрыты і іншыя парушэнні стрававальнай сістэмы. З працяглым «бутэрбродным харчаваннем» звязана ў пэўнай ступені і развіццё павышанай раздражняльнасці і іншых нервовых парушэнняў.

— Дазвольце, — спытае іншы чытач, — хіба халодны бутэрброд і гарачыя пельмені настолькі раўнацэнныя, што і тое і другое вы аднолькава называеце «бутэрбродным харчаваннем»?

Вядома, пельмені і нават гарачыя сасіскі з хлебам лепей, як проста бутэрброд. Але ўсё ж і яны з'яўляюцца ра-

фінаваным харчаваннем — гэта значыць харчаваннем, ачышчаным ад многіх жыццёва-неабходных біялагічна актыўных кампанентаў.

Сучасная навука першай і асноўнай умовай паўнацэннасці харчавання лічыць яго збалансаванасць. Маецца на ўвазе наяўнасць у харчовым рацыёне ўсіх жыццёва-неабходных харчовых і біялагічна актыўных рэчываў, узятых у аптымальных для арганізма суадносінах. Вучонымі распрацаваны дакладныя рэкамендацыі, як забяспечыць неабходную і дастатковую колькасць гэтых рэчываў у сутачных рацыёнах людзей рознага полу і ўзросту, розных прафесій. Але практычна няма патрэбы перад прыгатаваннем абеду з лагарафімічнай лінейкай у руках падлічваць колькасць бялкоў, тлушчаў і вугляводаў у зыходных прадуктах. Можна лічыць, што сярэдняе, дастаткова разнастайнае, з уключэннем у меню гародніны і фруктаў, харчаванне цалкам забяспечвае яе знешнюю збалансаванасць. «Недакладнасці», якія ўзнікаюць пры гэтым у колькасці і якасці з'едзенай ежы, выпраўляюцца пры дапамозе складанай сістэмы рэгуляцыі і пераўтварэння рэчываў у арганізме. Але гэта выпраўленне можа адбывацца толькі ў пэўных межах.

Аднастайнае бутэрброднае харчаванне азначае перш за ўсё глыбокую незбалансаванасць харчовых рэчываў, што паступаюць у арганізм. Пры такім харчаванні з рацыёна амаль цалкам выключаюцца гародніна і малочныя прадукты, павышаецца спажыванне мясапрадуктаў, а колькасць хлебабулачных вырабаў павялічваецца іншы раз удвая супраць нармальнага. Апошняе непазбежна прыводзіць да ўзмоцненага адкладання тлушчу і, вядомая справа, да празмернага павелічэння вагі цела.

Абмежаваць спажыванне хлеба пры бутэрбродным харчаванні, як правіла, не ўдаецца: дае сябе адчуваць натуральная патрэба «запоўніць страўнік». Пры правільным харчаванні яна задавальняецца шляхам рацыянальнай кам-

Кадр з кінафільма «Крушэнне імперыі».

...1917 год. Расія напярэдадні Лютаўскай рэвалюцыі. З далёкага Забайкалля вяртаецца ў Петраград бальшавік Ваўлін. Агенты царскай ахранкі неадступна цікуюць за ім...

Гэта адзін з эпизодаў новай шырокаэкраннай мастацкай кінастужкі «Крушэнне імперыі», створанай на кінастудыі «Беларусьфільм» па матывах аднайменнага рамана Міхаіла Казакова.

Карціна пастаўлена народнымі артыстамі СССР Уладзімірам Корш-Сабліным і рэжысёрам Н. Калініным па сцэнарыі Міхаіла Блеймана і Мікалая Каварскага. У ролі Ваўліна здымаўся народны артыст БССР Мікалай Яроменка. Яго калега па купалаўскаму тэатру Віктар Тарасаў выступае ў ролі Мікалая II. У карціне заняты таксама папулярныя акцёры тэатра і кіно Зінаіда Кірыенка, Уладзімір Беланураў, Яўгеній Самойлаў, Аляксей Грыбаў, Уладзіслаў Стржэльчык, Леанід Кміт, Уладзімір Балашоў.

...

Вось што расказвае пра новую шырокаэкранную кінастужку «Памяць» (кінастудыя «Масфільм») аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаўшчык Грыгорый Чухрай:

— Пасля ігравых фільмаў я вырашыў паспрабаваць сілы ў дакументалістыцы. Вельмі хацелася больш востра і адказна паказаць «рускі цуд», які да гэтага часу застаецца для многіх генералаў на Захадзе загадкай: як мы выстаялі, калі на нашы танкі і самалёты гітлераўцаў. І не толькі выстаялі, але і перамаглі...

...

Будзе дэманстравацца таксама новая шырокаэкранная мастацкая кінастужка «Адзін з нас», пастаўленая рэжысёрам Генадзем Полакам на кінастудыі «Масфільм» па сцэнарыі А. Нагорнага і Г. Рабава.

За два месяцы да пачатку Вялікай Айчыннай вайны супрацоўнікам НКУС стала вядома аб падрыхтоўцы буйной дыверсіі на адным з санітарных заводаў Масквы. Спартсмену Сяргею Бірукову даюць заданне пранікнуць у дывер-

бінацыі разнастайных прадуктаў, асабліва гародніны і бульбы. Пры бутэробродным жа гэта «запаўненне» адбываецца галоўным чынам за кошт хлеба. Арганізм атрымлівае залішнюю колькасць вугляводаў пры недахопе мінеральных солей, вітамінаў, пектыну, арганічных кіслот і іншых неабходных чалавеку рэчываў, што пастаўляюцца гароднінай.

Патрэбы арганізма ва ўсіх амінакіслотах найлепшым чынам задавальняюцца тады, калі чалавек выкарыстоўвае розныя крыніцы высокакаштоўнага бялка. У меню людзей пажылога ўзросту пажадана пераважанне малака і малочнакіслых прадуктаў, тварагу і кулінарных вырабаў з яго. У сярэднім узросце правільна збалансаванае харчаванне прадугледжвае выкарыстанне разнастайных крыніц жывёльнага бялка — як мяса і рыбы, так і малака і яек. Няма неабходнасці, каб усе гэтыя прадукты ва ўсёй разнастайнасці ўжываліся пры кожным прыёме ежы. Мясны абед можа чаргавацца з малочным або рыбным і г. д.

Апрача жывёльнага бялка, арганізм павінен атрымліваць у дастатковай колькасці і раслінныя бялкі. Класічным прыкладам прапарцыянальнага спалучэння малочнага і расліннага бялка з'яўляецца, напрыклад, грэцкая каша з малаком. Не менш удала збалансаванасць амінакіслот і бялкова паўнацэннасць уласціва малочнай аўсянай кашы. Можна лічыць, што і ўсе іншыя кашы з малаком, а таксама «паветраныя» зярняты з малаком з'яўляюцца выдатным варыянтам збалансаванасці жывёльнага і расліннага бялка. Думаю, што ў рацыянальным харчаванні каша з малаком павінна абавязкова прысутнічаць прыкладна адзін раз у дзень.

Калі малако добра спалучаецца з зернявымі прадуктамі, то мяса — з гароднінай і бульбай. Высокая канцэнтрацыя бялкоў у мясе кампенсуе невялікую іх колькасць у гародніне. Апрача таго, амінакіслотны склад мяса добра дапаўняецца амінакіслотамі бульбы, капусты і іншай гарод-

ніны. Вядома антысклератычная накіраванасць хімічнага складу гародніны (асабліва каштоўныя ў гэтых адносінах баклажаны) — і гэта таксама мае вялікае значэнне ў «выпраўленні» некаторых неспрыяльных вынікаў аднабаковага харчавання мясной ежай. Так што мяса ў меню павінна заўсёды спалучацца з гароднінай. Гарніры да мясных страў павінны быць, як правіла, з гародніны. Вельмі пажадана шырокае выкарыстанне камбінаваных гарніраў («асарці»), якія ўключаюць, апрача бульбы, капусту, моркву, цыбулю, баклажаны, кабачкі, рэпу, брукву, гарбуз і іншую гародніну.

У сувязі з тым, што бялкі рыбы ідэнтычныя бялкам мяса, усё сказанае вышэй наконт гарніраў датычыць і рыбных страў. Але трэба адзначыць і своеасаблівасць хімічнага складу рыбы. У сувязі з гэтым пажадана, каб у харчовым рацыёне чаргаваліся мясныя і рыбныя бялкі. Абавязкова трэба ўключаць у меню рыбныя стравы замест мясных па меншай меры 2—3 разы на тыдзень.

У барацьбе з «бутэробродным харчаваннем» важную ролю заклікаюць адыграць грамадскія сталовыя. Яны павінны настойліва павышаць смакавыя якасці сваёй прадукцыі. Апрача таго, работнікам грамадскага харчавання трэба рашуча пераадолець няправільнае ўяўленне, быццам кожны прыём ежы павінен уключаць мясную страву. (Між іншым, пра гэта трэба памятаць і пры хатнім харчаванні). Шырокае ўключэнне ў асартымент добра прыгатаваных тварожна-мучных, малочна-крупяных, смачных і добра аформленых рыбных страў, больш шырокае выкарыстанне камбінаваных страў і гарніраў з гародніны дапаможа наладзіць рацыянальнае харчаванне і звесці да мінімуму «бутэроброднае».

К. ПЯТРОУСКІ,
доктар медыцынскіх навук,
прафесар
[«Правда» ад 14 лістапада 1970 г.]

сійную групу, якая рыхтуе выбух на заводзе, і дапамагчы нашым разведчыкам аб'ясно-дзіць яе.

У галоўных ролях здымаліся вядомыя кінаакцёры Тамара Сёміна, Мікалай Грынёў, Георгій Юматаў, Таццяна Коняхава.

...

Новая латвійская шырокакранная мастацкая кінакарціна «Слугі д'ябла» пастаўлена рэжысёрам Аляксандрам Лейманісам па матывах рамана Рутку Тэўса «Трое слуг д'ябла». Дзея фільма адбываецца ў XVII стагоддзі. Яго героі не маюць ніякага дачынення да нячыстага, у Латвіі іх называюць трыма мушкецёрамі. Яны і на самай справе нагадваюць мушкецёраў, гэтыя тры адважныя сяброў. Але, не ў прыклад героям Дзюма, для іх вышэй за ўсё нацыянальныя інтарэсы Латвіі, а не інтарэсы караля і каралевы...

Галоўныя ролі выконваюць Эдуард Павулс, Артур Экіс, Харалд Рытэнберг, Эльза Радзіня.

...

З цікавасцю глядзіцца новая каляровая шырокакранная кінастужка «Дзве ўсмешкі» вытворчасці Маскоўскай кінастудыі імя М. Горькага. Аўтар сцэнарыя і рэжысёр-пастаноўшчык — Якаў Сегель.

Фільм складаецца з дзвюх навел — «Выкрутасы» і «Бабуля і цырк», аб'яднаных агульнай тэмай. Абедзве навелы прысвечаны цырку. У ім, як і ў жыцці, жывуць побач смешнае і журботнае, радаснае і сумнае.

...

Будуць дэманстравацца таксама новая казахская мастацкая кінастужка «У тыя дні» (аб зараджэнні казахскага пралетарыяту, аб гераізме людзей у цяжкія гады грамадзянскай вайны) і азербайджанскі фільм «Хлеб пароўну» (пра лёс хлопчыка ў гады Вялікай Айчыннай вайны).

Кадр з кінафільма «Дзве ўсмешкі».

З замежных кінастужак можна будзе паглядзець «Пан Ніхто» (Балгарыя), «Ветразі, якія гараць» (ДРВ), «Зачараваны кафтан» (Венгрыя), «Суровая раніца» (Манголія), «Перапыненае вяселле» (Югаславія).

Р. КРОПЛЯ

НЯЎПЭЎНЕНАСЦЬ

Аднойчы я выпадкова была сведкай размовы дзвюх мам:

— Настаўніца кажа, што наша Таня добрая, спакойная дзяўчынка, толькі няўпэўненая. І што гэта азначае? Дрэнна гэта ці пройдзе з цягам часу?

— Прывыкне дзяўчынка да школы, падрасце — і само мінецца... Галоўнае — каб добра вучылася...

— Каб жа хаця мінулася...

Матчыну трывогу можна зразумець. Чакаць тут нельга: сама сабою няўпэўненасць не пройдзе, не знікне. Колькі здольных людзей грамадства страціла толькі па той прычыне, што ў іх не было ўпэўненасці ў сваіх сілах. Часам няўпэўненасць хавае ўнікальныя здольнасці, і, наадварот, многія людзі здаюцца здольнымі толькі таму, што надзвычай самаўпэўненыя.

Няўпэўненасць скоўвае дзейнасць чалавека, яго волю, думкі. Усведамленне сваёй непрыстасаванасці прымушае глыбока пакутаваць, аддаляцца ад людзей, цурацца калектыву. Няўпэўнены ў сваіх сілах чалавек марудна сыходзіцца з людзьмі, уключаеца ў грамадскае жыццё і работу. Ён схільны да недаацэнкі сябе і пераацэнкі іншых людзей і рэальных цяжкасцей. У канчатковым выніку

няўпэўненасць можа зрабіцца прычынай вялікіх жыццёвых няўдач.

Няўпэўненасць, як і смеласць, сумленнасць і іншыя якасці, не ўласціва чалавеку ад нараджэння. Яна ўзнікае пры наяўнасці пэўных умоў. Каб лягчэй разабрацца ў гэтым, пабываем з вамі непрыкметна ў некаторых сем'ях.

Саша і бабуля гуляюць на дварэ. У руках у Сашы шуфлік. Падышлі да пясочніцы. Хлопчык глядзіць на бабулю і чакае. «Можна», — строга кажа бабуля. Саша хуценька ўлез у пясочніцу, раз, другі капануў шуфлікам... «Шмат не бяры, гарнітурык папэчкаеш. Уставай, пайшли!»

Ці іншы выпадак. Бабуля паслужліва нацягвае шасцігадовай Верачцы панчохі, надзяе сукенку, чаравікі, зашпільвае гузікі. Дзяўчынка хоча сама апрануцца, але бабуля адбірае: «У цябе нічога не выйдзе! Еш, я ўсё паставіла на стол!».

Верачка ляніва, нязграбна бярэ лыжку.

— Ой, дай я цябе пакармлю, а то сукенку завэдзгаеш.

І так штодня непатрэбная апека, жаданне рабіць усё за дзіця.

А вось яшчэ адзін не такі ўжо рэдкі прыклад. Мама і Лена пайшлі на двор. Дзве дзяўчынкі гуляюць у альтанцы. Адна з іх убачыла Лену і паклікала: «Хадзі да нас гуляць...» Дзяўчынка гатова бегчы да аднагодак, але баязліва пазірае на маці.

— Няма чаго табе рабіць з імі! Ніякіх гульняў! Пойдзем на тую лаўку, дзе сядзіць цёця Надзя.

Дзяўчынка плача і нехаця ідзе з маці...

Кожны чалавечы ўзрост мае свае патрэбы і магчымасці, правы і абавязкі. Дашкольны ўзрост, які папярэднічае школьнаму навучанню, мае багатыя магчымасці для праяўлення самастойнасці. На працягу дашкольнага ўзросту значна змяняецца сувязь паміж дзіцем і дарослым. Дарослыя вучаць малога, як карыстацца тымі ці іншымі рэчамі, кіруюць працэсам пазнання. Затым паступова дзеці пачынаюць самі сябе абслугоўваць. Гэта дае ім магчымасць выпрабаваць сябе, і пры спягдалівых і добразычлівых адносінах дарослых дзіця нібы самасцвярджаецца, умацоўвае волю, ганарыцца сваімі поспехамі. Але ў тых сем'ях, дзе дарослыя ўсяляк апекаюць дзіця і пазбаўляюць яго магчымасці праяўляць самастойнасць, у іх узнікае страх перад кожным заданнем або даручэннем. Не ведаючы сябе, сваіх сіл, дзіця пераважлівае цяжкія на шляху да мэты, адступае перад імі. Зрэшты, адсутнасць самастойнасці прыводзіць да бязвольнасці і да недаацэнкі сябе. Дзіця пазбаўляецца кампаніі аднагодак, сувязі з імі...

Чым шырэй кола зносін з іншымі людзьмі, тым больш магчымасцей для параўнання сябе з імі і для пазнання сваіх станоўчых і адмоўных якасцей. У коле аднагодак і сяброў, у калектыве дзіця вучыцца спрачацца, даказваць, слухаць, выконваць, падпарадкоўваць і падпарадкоўвацца, а праз гэта набывае і ўмацоўвае ўпэўненасць у сваіх сілах. Там, дзе дзіця мае сувязь толькі з дарослымі, знікае важны момант у выхаванні не толькі яго волі, але і асобы ў цэлым, знікае магчымасць спаборніцтва, якое навучыць дзіця мабілізоўваць свае здольнасці, паказаць сваю сілу і ўпэўненасць у ёй.

Дзеці, у якіх кола зносін абмежавана, якія маюць сувязь толькі з дарослымі, часцей пераконваюцца ў сваёй слабасці.

Як бачыце, яшчэ да паступлення ў школу ў некаторых сем'ях складаюцца ўмовы для ўзнікнення ў дзяцей няўпэўненасці ў сваіх сілах.

У прысутнасці Лены мама разам з незнаёмымі людзьмі (таварышы па рабоце) абмяркоўвае яе адзінкі. Лена вучыцца на тройкі і чацвёркі. Маці безапелальна заяўляе: «Нічога з такой вучобы не будзе. Ты ні на што не здатна». І Лена ўжо і сама пачынае верыць, што яна нічога не даб'ецца. Замест таго, каб дапамагчы дзяўчынцы, пахваліць яе за зробленую работу, — дарослыя зневажаюць яе, насміхаюцца.

Асабліва шмат папрокаў кідаюць першакласнікам зараз, калі пачалося навучанне па новай праграме. У бацькоў не стае цяроплінасці, вытрымкі, такту, калі яны тлумачаць школьніку незразумелы матэрыял, за тройку дзіця лаюць, папракаюць. Дзеці хваляюцца перажываюць непаспяховасць, баяцца новага задання, губляюць веру ў свае сілы.

Не сварыцеся на дзіця тады, калі яму неабходна дапамога, і дапамагайце так, каб яно перажыло радасць за поспех.

Каб пераадолець няўпэўненасць дзіцяці, неабходна выявіць прычыны, якія выклікалі яе, і затым зняць іх, змяніць адносіны старэйшых да дзіцяці, да яго жыцця і дзейнасці. Сістэматычнае праяўленне няўпэўненасці прыводзіць да перарастання яе ў рысу характару.

Г. КРАСНЕЎСКАЯ,
кандыдат псіхалагічных навук.

Я вучуся шыць.
Фотаэцюд Е. Коктыша.

Мал. К. Ціхановіча

— Дарагая, мы не здолеем пражыць на адно наша каханне!
— Чаму ж на адно, мой любі?
Хіба твае бацькі не любяць нас?

Яна вельмі доўга гаварыла доктару пра сімптомы хваробы свайго мужа.

— Баюся, доктар, што ў яго нешта з галавой. Іншы раз я размаўляю з ім цэлыя гадзіны, а потым выяўляецца, што ён не чуў ніводнага слова.

— Гэта не няшчасце, мадам. Гэта — дар!

Хлопчык пытаецца ў бацькі, якая розніца паміж вінтоўкай і аўтаматам.

— Ведаеш, гэта тое самае, калі гавару я і калі гаворыць наша мама.

У час ваеннага параду ў Вашынгтоне ў гонар войск, якія кіраваліся ў В'етнам, інвалід у каласцы крыкнуў:

— Наперад, смельчакі! Пераймайце мой прыклад!

— А цяпер, радавы Сміт, — спытаў інструктар па тактыцы, — ці разумееце вы, як важна не губляць галавы ў час атакі?

— О, так, сэр! Калі салдат у атацы губляе галаву, то яму няма на што надзець каску.

КАНСУЛЬТАЦЫЯ ЮРЫСТА

Мне 43 гады. 3 прычыны хваробы не магу мець дзяцей. Ці падлягаю я падатку на халасцякоў, адзінокіх і маласямейных грамадзян?
г. Гомель.

А. М.

Так, падлягаеце. Згодна § 12 інструкцыі Міністэрства фінансаў СССР «Аб падатку на халасцякоў, адзінокіх і маласямейных грамадзян СССР» ад абкладання ўказаным падаткам вызваляюцца інваліды першай і другой груп. Калі ж грамадзянін хварэе на якую-небудзь хваробу (у тым ліку не мае здольнасці мець дзяцей), але інвалідам не прызнаны, то ён ад уплаты падатку не вызваляецца. Падатак на халасцякоў не «пакаранне» за адсутнасць дзяцей, а форма дапамогі многадзетным сем'ям, якім дзяржава аказвае падтрымку.

Я атрымліваю аліменты на двух дзяцей у размеры $\frac{1}{2}$ заробтку іхняга бацькі. Хутка ў яго будзе дзіця ад іншай жанчыны. Ці будзе паменшан мне размер аліментаў і на колькі?
Веткаўскі раён.

І. МАРОЗ

Згодна артыкула 81 Кодэкса аб шлюбе і сям'і Беларускай ССР размер аліментаў можа быць (але не абавязкова. — А. Х.) паменшаны судом, калі ў бацькі, абавязанага плаціць аліменты, ёсць іншыя непаўналетнія дзеці, якія пры спагнанні аліментаў (у размеры $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$, $\frac{1}{4}$) аказаліся б менш забяспечанымі

матэрыяльна, чым дзеці, якія атрымліваюць аліменты. У гэтым выпадку суд вызначае новы размер аліментаў, зыходзячы з матэрыяльнага становішча плацельшчыка.

Я працую на адным з прадпрыемстваў г. Мінска. У маі 1970 года мне быў прадастаўлены водпуск па цяжарнасці і родах. Пасля заканчэння гэтага водпуску адміністрацыя па маёй просьбе прадаставіла водпуск без захавання заробтнай платы да дасягнення дзіцем аднагадовага ўзросту. Ці магу я вярнуцца на работу раней?

Л. ІВАНОВА

Так, можаце. Закон прадастаўляе права маці атрымаць водпуск за свой кошт да дасягнення дзіцем аднагадовага ўзросту. Калі ж маці жадае выкарыстаць такі водпуск часткова, то гэта, зноў-такі, яе права.

І яшчэ адно пытанне: ці мае права жанчына пасля заканчэння водпуску без утрымання, прадастаўленага ёй да дасягнення дзіцем аднагадовага ўзросту, патрабаваць прадастаўлення чарговага адпачынку, які не быў раней прыўрочаны да водпуску па цяжарнасці і родах?

Прыўрочыць чарговы адпачынак адміністрацыя абавязана да водпуску па цяжарнасці і родах, калі гэтага просіць работніца. У астатніх выпадках, у тым ліку і пры прадастаўленні водпуску без утрымання ў сувязі з нараджэннем дзіцяці, водпуск прадастаўляецца па графіку, які ўзгоднен адміністрацыяй з мясцовым камітэтам прафсаюза. Гэта не азначае, што і ў гэтых выпадках адміністрацыя не мае права задавальніць просьбу работніцы і прадаставіць водпуск у выгоды для яе час.

А. ХВАСТОЎ,
кандыдат юрыдычных навук.

САЛАТА „ЗІМА“

Вараную бульбу і салёныя агуркі нарэжце кавалачкамі, рэпчатую цыбулю — паўколцамі, вараную моркву — кружочкамі, кансерваваныя салодкі перац — саломкай, зялёную цыбулю і салёны селядзец — дробнымі кавалачкамі, яйка пасячыце. Усё змяшайце, дадайце зялёны гарошак, запраўце маянэзам, пасаліце па смаку, пакладзіце горкай у салатніцу і ўпрыгожце зялёнай цыбуляй, морквай.

На 1 селядзец — 2—3 вараныя бульбіны, 1—2 салёныя агуркі, 1—2 цыбуліны, 100 г зялёнай цыбулі, 2 стручкі перцу, 1 морквіну, 2—3 лыжкі зялёнага гарошку, 2 яйкі, 2 сталовыя лыжкі маянэзу.

РУСКІ СУП

Зварыце моцны булён. Стараанна перабярыце і злёгку падсмажце на патэльні грэцкія крупы, кінце ў кіпячы булён.

КАРЫСНЫЯ ПАРАДЫ

Мяса не будзе прыгараць і высыхаць, калі ў духоўку, дзе яно смажыцца, паставіць кубак з вадой.

Каб пры смажанні курыца або куранё пакрыліся румянай скарынкай, змажце іх смятанай.

Каб луска з рыбы лягчэй ачышчалася, патрымайце рыбу ў халоднай вадзе з воцатам.

Пячонка будзе смачнейшая, калі яе патрымаць 2—3 гадзіны ў малаце.

Перш чым зварыць куранё, пакладзіце ў сярэдзіну яго гаўку цыбулі і палавіну пучка пятрушкі. Ад гэтага яно набудзе асабліва прыемны смак.

Калі ў вадку, у якой варыцца птушка, дадаць чайную лыжачку воцату, то яе мяса зробіцца сакавітае, светлае і мяккае.

Каб захаваць бялку і мінеральныя рэчывы ў замарожаным мясе, яго неабходна размарожваць ненарэзаным, у халодным месцы.

Калі спатрэбіцца некалькі кропель лімоннага соку, дастаткова глыбока пракалоць лімон вострай шчэпачкай або тоўстай іголкай і выціснуць неабходную колькасць соку. Дзірачку заткнуць той жа шчэпачкай. Лімон захаваецца свежым больш працягла час.

Цеста падываецца хутка і раўнамерна, калі ў яго ўставіць некалькі макаронін.

Абярыце бульбу, парэжце яе кавалачкамі. Нарэзаную колцамі рэпчатую цыбулю абсмажце разам з бульбай у масле, пакладзіце ў булён і варыце, пакуль грэчка і бульба не зробяцца мяккімі. Кінце ў каструлю кроп і пятрушку, закіпяціце яшчэ раз. А з варанага мяса прыгатуйце другую страву.

На 600 г мяса (з костачкай) — 2—3 сталовыя лыжкі грэчкі, 6—8 бульбін (600—800 г), 1—2 цыбуліны (100 г), 50 г сметанковага масла.

СМАЖАНІНА З БАРАЊІНЫ З ЧАСНАКОМ

Мяса ачысціце ад плеўкі і змажце ўсю паверхню расцёртым з соллю часнаком. У каструлі распустіце свіное сала, пакладзіце пасечаную цыбулю і абсмажце мяса з усіх бакоў на моцным агні, падліце вады і тушыце, прыкрыўшы каструлю накрыўкай. Калі мяса зробіцца мяккае, накрыўку здыміце і пастаўце мяса ў духоўку. Тлушч зліце, падсмажце ў ім муку, развядзіце яе вадой і пракіпяціце (соус не павінен быць густы.) Соус працадзіце.

На гарнір можна падаць вараную або смажаную бульбу.

На 1 кг лапаткі або шынкі — 1 сталовую лыжку сала, 2 зубкі часнаку, палавіну цыбуліны.

КАТЛЕТЫ „Ў ПАЛЁТ“

З ялавічыны і свініны робяць фарш. Дадаюць малако, соль, перац, кладуць часнок, прыпушчаную цыбулю і ўсё старанна перамешваюць. Фармуюць праснакі, на сярэдзіну кожнага

кладуць па 1 чайнай лыжцы паштэту з пячонкі; катлетам дадаюць авальна-прыплюснутую форму, змочваюць у яйку, абсыпаюць молатымі сухарамі і смажаць.

На гарнір — смажаная бульба. Страву афармляюць зялёнівам і паліваюць сметанковым маслам.

На 500 г ялавічыны — 100 г свініны, 100 г паштэту, паўшклянкі малака, зубок часнаку, зялёная цыбуля, сухары, 1 яйка.

ШАРЫКІ З МАННЫХ КРУП З СІРОПАМ

ЗЕЛЬЦ

Свіны трыбух стараанна абчышчаюць, прамываюць, вымочваюць у халоднай вадзе на працягу 2—3 гадзін і яшчэ раз прамываюць. Робяць разрэз, і трыбух не вельмі шчыльна напайваюць фаршам са свіных вушэй, губ, языка, шчакавін, тлустага свінога мяса, нарэзанага на доўгія прамавугельныя кавалачкі. Пасыпаюць соллю, перцам, дадаюць часнок, уліваюць вадку (0,5—0,6 л) і ўсё добра перамешваюць. Разрэз зашываюць тоўстай ніткай.

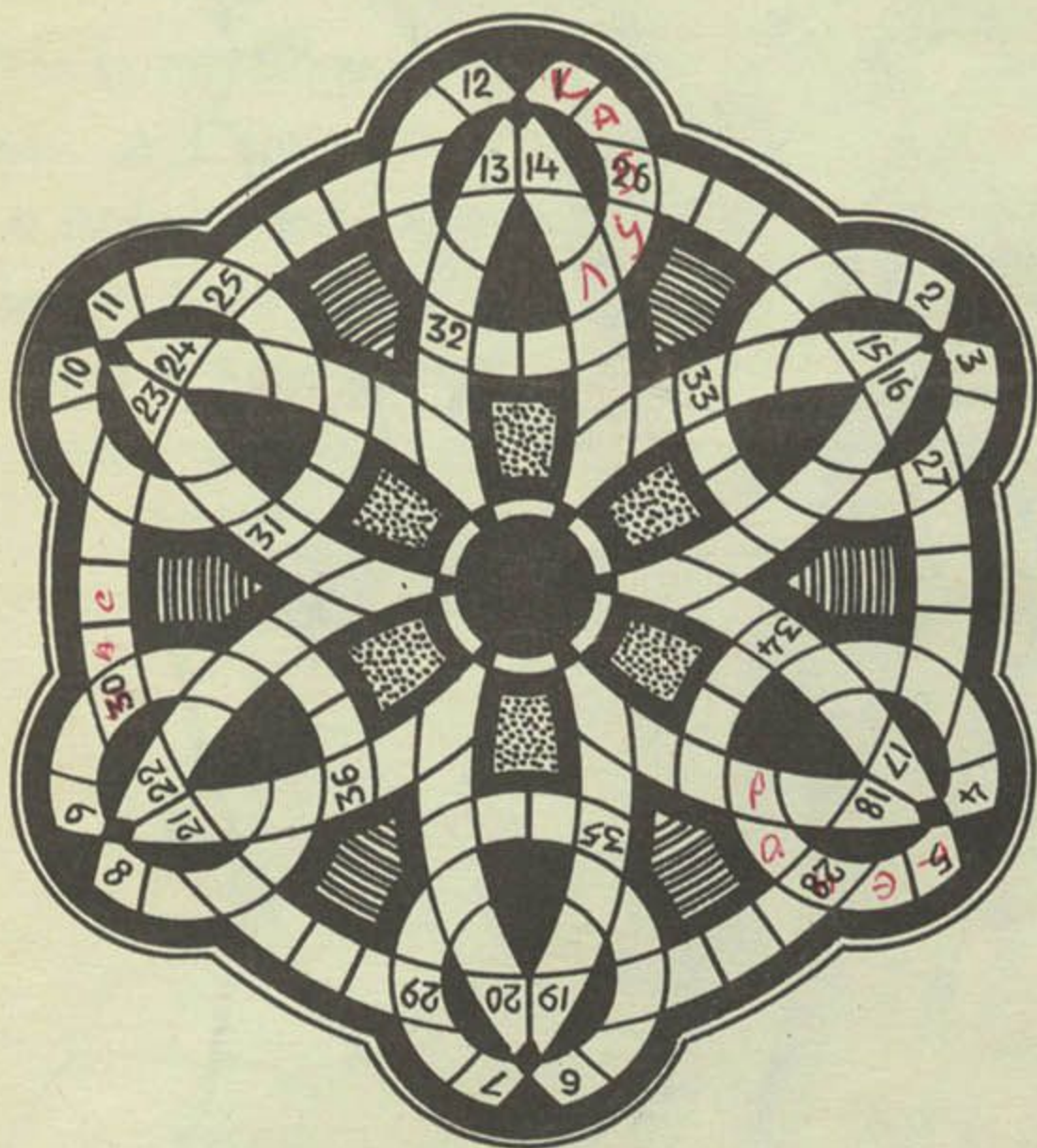
У пасудзіну кладуць рашотку, на яе падрыхтаваны трыбух. Заліваюць вадой, дадаюць карэнні, соль, лаўровы ліст і перац гарошам, даводзяць да кіпення і вараць пры слабым кіпенні да мяккасці. Гатовы зельц да ахаладжэння знаходзіцца ў булёне, затым пакласці пад прэс.

Пры падачы наразаюць на порцыі. Падаюць з хрэнам, воцатам або гарчыцай.

На 600 г свініны — 300 г языка, 1 трыбух, 600 г вушэй.

У 1/4 літра свежага малака пакласці 3 сталовыя лыжкі цукру, давесці да кіпення, дадаць паўшклянкі маных круп, разведзеных шклянкай вады, і варыць, памешваючы, пакуль каша не загусе. Калі яна астыне, дадаць 1 яйка, чайную лыжку карыцы (або 2 парашкі ваніліну) і добра перамешаць. Лыжачкай, змочанай у тлушчы, браць кашу і апускаць шарыкі ў глыбокую пасудзіну з вялікай колькасцю моцна разагрэтага тлушчу. Смажыць шарыкі да залацістага колеру. Калі яны астынуць, пакласці ў выглядзе піраміды на шклянкую талерку, а паміж шарыкамі дзе-нідзе пакласці ягады з вішнёвага або слівавага варэння. Пры падачы на стол паліць шарыкі вішнёвым або малаінавым сіропам.

[Глядзіце на 4-й старонцы вокладкі].

1. Сталіца Афганістана. 2. Радыёлакацыйная ўстаноўка.
3. Працаўнік бухгалтэрыі. 4. Вядомы беларускі кінарэжысёр.
5. Мужчынскі голас. 6. Горы ў Чэхаславакіі. 7. Абаронца Брэсцкай крэпасці. 8. Прыток Нёмана. 9. Матэматычная функцыя.
10. Зборнік апавяданняў М. Лынькова. 11. Гандлёвая палатка.
12. Частка электрарухавіка. 13. Опера Бізэ. 14. Ягада. 15. Галаваломка. 16. Беларускі байкапісец. 17. Горад у Брэсцкай вобласці. 18. Дрэва. 19. Аповесць Я. Коласа. 20. Ваенны карабель.
21. Адзін з псеўданімаў З. Бядулі. 22. Музычны інструмент.
23. Народны паэт Беларусі. 24. Фарбавальнік. 25. Сорт яблыкаў.
26. Буйны метэарыт. 27. Птушка атрада арліных. 28. Раман М. Шавердзіна. 29. Імя беларускага піянера-героя. 30. Широкая дарога. 31. Паўднёвае плодовае дрэва. 32. Дзяржава ў Афрыцы.
33. Жыхар паўднёвых краін. 34. Аўтар панарамы «Абарона Севастопалю». 35. Птушка. 36. Промыславая рыба.

Склалі Уладзімір і Ніна АБАБУРКІ

Гэтыя дзяўчаты працуюць у парфумным аддзеле Мінскага ЦУМа. Старшы прадавец Вера Страх, Тамара Макарава і Тамара Велігурава.

Фота Ул. Вяхоткі.

У кампазіцыі народнага адзення здзіўляе прадуманасць прапорцый, яснасць, выразнасць сілуэта, узаемасувязь крою і аздобы, адпаведнасць матэрыялу форме і прызначэнню касцюма. У дэкоры сучасных тканін і трыкатажу выкарыстоўваюцца ўзорнае ткацтва, ручныя вышыўкі. Арнаментыка народнага касцюма стылізуецца, узбудняецца, змяняецца згодна з новымі эстэтычнымі поглядамі нашага часу. Вельмі цікавыя аздобы верхняга мужчынскага і жаночага адзення можна сустрэць у розных абласцях Беларусі. Усе гэтыя элементы з поспехам могуць быць выкарыстаны ў спартыўным адзенні, у адзенні для адпачынку і, вядома, выхаднога. У выхадным адзенні шырока выкарыстоўваецца вышыўка шнуром.

Адзенне на 1971 год застаецца невялікім па аб'ёму, выразным па лініях, са шчыльным абляганням па лініі грудзей, высокай проймай, заніжанай або крыху завышанай таліяй. Сілуэт вельмі расшыраны ўнізе. У прыталеным сілуэце расшыраная спадніца часта аздабляецца футрам, паліто дапаўняецца футравымі шапкамі — круглымі або тыпу «папах».

Як і ў папярэднія гады, модныя колеры: абрыкосавы, уся гама карычневых, чорны, белы і чырвоны. У жаночым выхадным адзенні інтэнсіўныя колеры. Асноўныя законы колерных спалучэнняў: стрыманыя дапаўняюцца інтэнсіўнымі, інтэнсіўныя — белым і чорным. Танальныя колерныя спалучэнні вельмі модныя. Сілуэт патончаны, прыгожы, адсюль новыя прапорцыі, падоўжаныя спадніцы, невялікія па аб'ёму прычоскі.

У наш век мы зусім забыліся, як старанна, з якой любоўю і майстэрствам нашы бабулі вышывалі сваё адзенне. Між тым беласнежная вышываная блузка можа і ў нашы дні ўпрыгожыць любую дзяўчыну. Дык успомнім жа забытыя ўзоры, старую, але вечно маладую традыцыю!

1. У святочны вечар хораша выглядаюць блузкі з яркімі суконнымі спадніцамі...

2. ...або з камплектамі, што складаюцца з кароткай камізэлькі, якая нагадвае дэталю беларускага касцюма, і крыху расшыранай спадніцы.

3. Вы можаце самі звязаць плоскай вязкай (панчошная або хусткавая) прыгожую белую сукенку з палосамі з чырвонай шарсцяной пражы. Уздоўж шырокіх палос можна размясціць ручную вышыўку, не густую, але выразную.

І. БУЛГАКАВА

АДКАЗЫ НА КРАСВОРД,
змешчаны ў 12 нумары

1. Цётка. 2. Барто. 3. Талаш. 4. Драма. 5. Русак. 6. Фучык.
7. Вітка. 8. Юргін. 9. Інбер. 10. Быкаў.

На першай старонцы вокладкі: Ангеліна Гладкая — швачка-матарыстка Баранавіцкай швейнай фабрыкі.

Фота А. Сашына.

Галоўны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, М. А. ЖЫДОВІЧ, М. С. КО-
НАВА, Р. У. КУДРЭВІЧ, Л. П. МАРЫНКЕВІЧ, Р. С. ПІЕНАВА,
В. А. ЧАРНЯЎСКАЯ.

Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: галоўнага рэдактара — 32-20-51, адказн. сакратара,
аддзела прамысловасці — 32-38-14, аддзела сельскай гаспадар-
кі і культуры — 32-38-24.

Мастацкае афармленне Ю. Ул. Пучынскага.
Тэхнічны рэдактар І. А. Цылаў. Карэктар В. І. Асіпенка.

Журнал «Работница и крестьянка»
на беларускім мове. Выданне ЦК КП Беларусі.

АТ 35689. Здадзена ў набор 30/XI-70 г. Падпісана да дру-
ку 25/XII-70 г. Друк. арк. 5,5. Аўт. арк. 7,3. Папера 60×90%.

Друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі. Мінск. Цана 15 кап.
Дадатак — выкрайка. Тыраж 384 056 экз. Зак. 1280.

Цена 15 кап.

74995

